

เอกสารวิชาการ

เรื่องที่ 1

ปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

Factors Affecting Sustainability of Buffalo Farmers in Chiang Rai Province

โดย

สันติ พรพิพัฒน์ศิริ

อมรินทร์ เดชานุกูวดี

เลขทะเบียนวิชาการ : 64(2)-0216(5)-060
สถานที่ดำเนินการ : สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเชียงราย
ระยะเวลาดำเนินการ : พฤษภาคม – ธันวาคม 2563
การเผยแพร่ : เว็บไซต์สำนักงานปศุสัตว์เขต 5
(<http://region5.dld.go.th>)

ปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

สันติ พรพิพัฒน์สิริ^{1/} อมรินทร์ เดชานุวัตติ^{2/}

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนของการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงราย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือ เกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในพื้นที่จังหวัดเชียงราย จำนวน 110 ราย เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปร

ผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 52.03 ปี มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 20.13 ไร่ ร้อยละ 87.3 จบการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษา ร้อยละ 79.1 มีอาชีพหลักทำนา ร้อยละ 91.8 ไม่มีการจัดทำแปลงหญ้าเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรเลี้ยงกระบือเฉลี่ย 5.93 ตัว/ราย ประสบการณ์ในการเลี้ยงกระบือเฉลี่ย 20.48 ปี แรงงาน ที่ใช้เลี้ยงกระบือเฉลี่ย 1.59 คน ส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครอบครัว ร้อยละ 91.8 เลี้ยงกระบือปลัก ร้อยละ 98.2 มีการจัดทำคอกกระบือแยกต่างหาก ร้อยละ 94.6 และเลี้ยงกระบือแบบปล่อย ร้อยละ 67.3 ในพื้นที่สาธารณะ ร้อยละ 53.5 โดยใช้หญ้าสดเป็นอาหารหลัก ร้อยละ 73.6 เมื่อมีสัตว์ป่วยเกษตรกร ร้อยละ 62.7 ดูแลสุขภาพสัตว์โดยอาสาปศุสัตว์ และเกษตรกร ร้อยละ 78.2 ไม่มีการใช้สมุนไพรในการเลี้ยงกระบือ เกษตรกรมีรายได้จากการเลี้ยงกระบือในปีที่ผ่านมาเฉลี่ย 85,890.91 บาท โดยมีรายจ่าย 765.91 บาท และเกษตรกร ร้อยละ 61.8 ใช้ทุนตนเองในการเลี้ยงกระบือ และมูลกระบือ ร้อยละ 53.6 เกษตรกรจะนำไปทำปุ๋ย วัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกระบืออันดับแรกคือ เพื่อผลิตปุ๋ย ร้อยละ 29.1 รองลงมาคือเพื่อเป็นแรงงานและผลิตปุ๋ย คิดเป็นร้อยละ 20.9 นอกจากนี้เป็นการเลี้ยงเพื่อจำหน่าย เป็นแรงงาน เป็นมรดก และผลิตแก๊สชีวภาพ ทัศนคติของเกษตรกรต่อการเลี้ยงกระบือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง มีคะแนนเฉลี่ย 4.49 ส่วนสภาพปัญหาในการเลี้ยงกระบือโดยภาพรวม มีปัญหาน้อยที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 1.56 และความคิดเห็นของเกษตรกรต่อปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ ในภาพรวมเห็นด้วยอย่างยิ่ง มีคะแนนเฉลี่ย 4.40 ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่าราคาซื้อ - ขายกระบือ และแหล่งพืชอาหารสัตว์ มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือโดยมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ตามลำดับ จากการแสดงความคิดเห็นของเกษตรกร พบว่าการเลี้ยงกระบือควรมีการพัฒนาเข้าสู่ระบบฟาร์มมาตรฐานควบคู่กับการพัฒนาองค์ความรู้ในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร เพื่อสร้างคุณค่าของอาชีพที่ยั่งยืน

คำสำคัญ : ความยั่งยืน กระบือ จังหวัดเชียงราย

ทะเบียนวิชาการเลขที่ : 64(2)-0216(5)-060

^{1/} สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเชียงราย อ.เมืองเชียงราย จ.เชียงราย

^{2/} สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดแม่ฮ่องสอน อ.เมืองแม่ฮ่องสอน จ.แม่ฮ่องสอน

Factors Affecting Sustainability of Buffalo Farmers in Chiang Rai Province

Santi Pornpipatsiri^{1/} Amarin Dechanuwat^{2/}

ABSTRACT

Objectives of this study were to assess on factors of sustainable buffalo raising of farmers. The samples of population were 110 farmers who raised buffaloes in Chiangrai province. The data were collected and analyzed by percentage, mean, standard deviation and correlation.

The results found that the average age of farmer was 52.03 year old, had average land area of 20.13 Rai, The most 87.3 % completed primary school, 79.1 % were farmer, 91.8 % had no area for forage production. The farmers raised 5.93 buffaloes/head, for 20.48 years of buffalo raising experiences. The labors for buffalo raising average 1.59 persons, the most labor 91.8 % from their family. 98.2 % of farmers raised swamp buffalos. 94.6 % of the farmers restrained their buffaloes separately from their houses, 67.3 % were free range, in public grassland 53.5 %, and 73.6 % fed natural grass to the buffaloes. When the animals were sick, they were take care by the authorities'DLD 62.7 %, and the most 78.2 % did not used herbs for buffalo raising. Income of buffalo raising average 85,890.91 baht/year, expenses average 765.91 baht/year. The farmers 61.8 % had their fund for buffalo raising. 53.6 % of farmers used dung as manure. The first objective of farmers who raised buffaloes was to use dung as manure 29.1 %. The second for labor and manure 20.9%, remaindered for sale, labor, heritage and biogas production. From studying farmers' attitude towards buffalo raising, it was found that farmers strongly agree with buffalo raising (mean score was 4.49), the problem of buffalo raising was the least (mean score was 1.56), and opinion on factors of sustainable buffalo raising was found that farmers strongly agree with mean score 4.40. The result of hypothesis test found that price of buffaloes and grass area were affected by factors of sustainable buffalo raising, with correlation at 0.01 and 0.05 levels significant respectively. The observation found that Farmers should learn to raise their competency, knowledge, and ability to raise buffaloes in order to create a sustainable career value.

Key words : Sustainability Buffalo Chiang Rai Province

Research Paper No. : 64(2)-0216(5)-060

^{1/} Chiang Rai Provincial Livestock Office A.Muangchiangrai Chiangrai

^{2/} Mae Hong Son Provincial Livestock Office A.Muangmaehongson Mae Hong Son

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาผลงานวิชาการฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีเพราะความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากนายสัตวแพทย์พีชผล น้อยนาฝาย ปศุสัตว์จังหวัดเชียงราย ดร.นิธิศ จิตนิยม หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการปศุสัตว์ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดพะเยา ดร.รัตนา นึกเร็ว หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการปศุสัตว์ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเชียงใหม่ และคณะอนุกรรมการวิชาการ สำนักงานปศุสัตว์เขต 5 ด้านการผลิตสัตว์ทุกท่าน ได้ให้คำแนะนำปรึกษา พร้อมข้อคิดที่เป็นประโยชน์ รวมทั้งกรุณาตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องผลงานวิชาการมาโดยตลอด ผู้จัดทำรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง ที่ได้ให้ความเมตตา ทูมเท เสียสละเวลาอันมีค่า ผู้จัดทำน้อมระลึกถึงพระคุณท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์อำเภอ และเจ้าหน้าที่อาสาปศุสัตว์ในพื้นที่จังหวัดเชียงรายทุกท่าน รวมทั้งเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือจังหวัดเชียงรายที่ให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือในการจัดทำผลงานวิชาการครั้งนี้เป็นอย่างดี

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลการศึกษาครั้งนี้และข้อเสนอแนะต่างๆ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องไม่มากนักน้อยในการนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลในการวางแผน กำหนดกลยุทธ์ เพื่อพัฒนาปรับปรุงระบบและวิธีการเลี้ยงกระบือให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

คณะผู้จัดทำ
ธันวาคม 2563

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
ABSTRACT	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
ขอบเขตของการศึกษา	2
กรอบแนวคิดการศึกษา	3
สมมุติฐานการวิจัย	4
ระยะเวลาการศึกษา	4
นิยามศัพท์	4
ประโยชน์ที่จะได้รับ	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
ข้อมูลจำนวนกระป๋องและเกษตรกรผู้เลี้ยงกระป๋อง	6
สภาพการเลี้ยงกระป๋องของเกษตรกร	6
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	
รูปแบบการวิจัย	8
ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง	8
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	9
การเก็บรวบรวมข้อมูล	10
การวิเคราะห์ข้อมูล	10
เกณฑ์การแปลผล	11
บทที่ 4 ผลการศึกษาและวิจารณ์	
ข้อมูลสภาพพื้นที่ทางทางสังคมและเศรษฐกิจบางประการ	12
สภาพการเลี้ยงกระป๋อง	14
ทัศนคติของเกษตรกรต่อการเลี้ยงกระป๋อง	19
สภาพปัญหา และอุปสรรคในการเลี้ยงกระป๋อง	20
ปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระป๋องของเกษตรกร	23
ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย	

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการศึกษา	25
ข้อเสนอแนะ	27
บรรณานุกรม	30
ภาคผนวก	32
แบบสอบถาม	33

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 จำนวนประชากร และกลุ่มตัวอย่าง	9
ตารางที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานบางประการของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ	12
ตารางที่ 3 สภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร	15
ตารางที่ 4 ผลตอบแทนจากการเลี้ยงกระบือ	17
ตารางที่ 5 วัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกระบือ ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย	17
ตารางที่ 6 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับทัศนคติของเกษตรกรต่อการเลี้ยงกระบือ	19
ตารางที่ 7 สภาพปัญหา และอุปสรรคในการเลี้ยงกระบือ	20
ตารางที่ 8 ความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ ของเกษตรกร	21
ตารางที่ 9 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการเลี้ยงกระบือกับการตัดสินใจ เลี้ยงกระบือต่อไป	23

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีนโยบายเร่งด่วนให้แก้ไขปัญหาค่าจมน้ำกระป๋องและผู้เลี้ยงของไทยลดลงอย่างต่อเนื่อง รักษาปริมาณกระป๋องไม่ให้ลดลง พัฒนาการผลิตกระป๋อง ปรับแนวทางการเลี้ยงเพื่อรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งการผลิตเชิงพาณิชย์เพื่อการบริโภคเนื้อนม กำหนดเป้าหมายในการเพิ่มจำนวนกระป๋องให้กลับสู่ระดับเดิม คือมีประชากรกระป๋องเพศเมีย 1 ล้านตัว การแก้ไขต้องทำให้อัตราการผลิตกระป๋องขับเคลื่อนเพิ่มประสิทธิภาพ ซึ่งจะทำให้เกิดผลกระทบต่อเป้าหมาย ประกอบด้วย 1 มาตรการ และ 1 โครงการ ดังนี้ มาตรการปกป้องพันธุ์กระป๋อง ดำเนินการเชื่อมโยงกฎระเบียบ แนวทางปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อหยุดยั้งการลดลงของจำนวนกระป๋อง โดยเฉพาะการฆ่ากระป๋องเพศเมียที่ยังมีความสมบูรณ์พันธุ์ หรือป้องกันการฆ่ากระป๋องที่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์และเพศเมียในระบบการผลิต รวมถึงลดแรงกดดันต่อเกษตรกรจากราคาและความต้องการเนื้อกระป๋อง รักษาระดับราคาขายกระป๋องและโคมิชีวิต จึงจำเป็นต้องรักษาให้กระป๋องเพศเมียอยู่ในวงจรการผลิตให้มากที่สุด โดยอาศัยแนวทางปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องและการบริหารจัดการควบคุมเคลื่อนย้าย นำเข้า ส่งออกกระป๋องเพศเมีย เพื่อสร้างสมดุลอุปสงค์และอุปทานกระป๋องในประเทศ โครงการเพื่อเร่งรัดการผลิตกระป๋อง แก้ไขปัญหาเกษตรกรรายย่อยขายกระป๋องก่อนถึงกำหนดด้วยมูลค่าของสินทรัพย์จากตัวกระป๋องสามารถเป็นหลักประกันในตัวเองได้ ภาครัฐสามารถให้ความช่วยเหลือเกษตรกรในเพิ่มจำนวนการเลี้ยงกระป๋อง โดยการให้กู้ยืมเงินปลอดภาระดอกเบี้ย ตลอดจนการให้กู้ยืมเพื่อช่วยเหลือในการเลี้ยงลูกกระป๋อง จนถึงระยะโตเต็มวัยเพื่อสร้างรายได้เพิ่มขึ้น ดำเนินการ 8 ปี เกษตรกร 20,000 ราย สร้างฐานจำนวนแม่กระป๋อง 100,000 ตัว ช่วยเหลือการเลี้ยงลูกกระป๋อง 215,743 ตัว ในปี 2558 นำร่องโครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตกระป๋อง เพิ่มจำนวนกระป๋องและการปกป้องแม่พันธุ์กระป๋องในระบบโดยส่งเสริมให้รวมตัวจัดตั้งกลุ่มผลิตกระป๋องระดับหมู่บ้าน สนับสนุนการผลิต คัดเลือกและขยายพันธุ์ สนับสนุนแหล่งทุนอุดหนุนให้ความช่วยเหลือพัฒนาด้านพันธุ์สัตว์ กิจกรรมส่งเสริมพืชอาหารสัตว์ ส่งเสริมสุขภาพสัตว์ เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการ การคัดเลือกปรับปรุงพันธุ์ และการสร้างมูลค่าเพิ่ม อาหารสัตว์ สุขภาพสัตว์ การป้องกันโรคระบาด และองค์ความรู้ เพื่อเร่งรัดเกษตรกรเพิ่มการผลิตกระป๋อง ซึ่งเมื่อหมดระยะโครงการใน 5 ปี (พ.ศ. 2558-2562) จะสามารถเพิ่มจำนวนแม่กระป๋อง 45,250 ตัวหรือคิดเป็นร้อยละ 15 จาก ปี 2558

การเลี้ยงกระป๋องในจังหวัดเชียงรายโดยภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สูงมีเทือกเขาสลับซับซ้อนมีที่ราบเพียงส่วนน้อย เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็นรายย่อย ตามภูมิสังคมแล้วในช่วงฤดูทำนาหรือปลูกข้าวโพดหรือข้าวไร่ เกษตรกรผู้เลี้ยงกระป๋องจะนำกระป๋องไปปล่อยเลี้ยงบนที่สูงหรือบนภูเขาจนติดปากที่จะกล่าวกันว่า “ควายดอย” เป็นพื้นที่สำรองช่วงฤดูการเพาะปลูกและมีเกษตรกรชนเผ่า เช่นชาติพันธุ์กะเหรี่ยงหรือปะกาเกะยอ และเผ่าอาข่าที่ใช้แรงงานกระป๋องในการไถไร่ไถนาบ้างบางส่วน และมีเกษตรกรในพื้นที่ใช้แรงงานควายเป็นพาหนะชักลากเกวียนขนผลผลิตทางด้านการเกษตรและชักลากไม้ไผ่หรือเลี้ยงเพื่อใช้มูลกระป๋องเป็นปุ๋ย ที่สำคัญเกษตรกรให้ความสำคัญในเรื่องการะบวนการจัดการเลี้ยงกระป๋องน้อยมาก จึงเกิดปัญหาด้านผลผลิต ประกอบกับมีการขยายตัวพื้นที่ปลูกพืช

เศรษฐกิจเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ไม้ผล ชา กาแฟ มากขึ้น ทำให้แหล่งอาหารหายไปตามธรรมชาติลดน้อยไปด้วย ในช่วงระยะ 10 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี 2552 จังหวัดเชียงราย มีกระบือจำนวน 23,243 ตัว และ ในปี 2562 ลดลงเหลือ 14,361 ตัว โดยมีอัตราการลดจำนวนลงของกระบือร้อยละ 2.94 ต่อปี (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมปศุสัตว์, 2562) สาเหตุที่กระบือลดลงนั้น มาจากการบริโภคเนื้อกระบือมากกว่าการผลิต รวมทั้งพฤติกรรมของผู้บริโภคบางคนที่ชอบบริโภคทั้งตัวอ่อนและลูกอ่อน กระบือเพศเมียที่ท้องถูกส่งเข้าโรงฆ่าชำแหละซาก แม้ว่าจะมีกฎระเบียบห้าม แต่ไม่มีการปฏิบัติอย่างเข้มงวดในการควบคุม เกษตรกรบางส่วนเลิกเลี้ยงกระบือ หรือจำหน่ายกระบือบางส่วนเพื่อซื้อรถไถเล็ก เมื่อเครื่องจักรกลเข้ามามีบทบาทในระบบการเกษตรในชนบท ซึ่งส่งผลกระทบต่อเกษตรกรทั้งทางบวกและทางลบ ปัญหาข้อจำกัดที่มีอยู่ได้แก่แรงงาน ที่ดิน ที่สาธารณะ เลี้ยงสัตว์ ทำให้เกษตรกรบางรายลดจำนวนกระบือหรือเลิกเลี้ยง และวิธีการเลี้ยงกระบือยังเป็นแบบพื้นบ้าน ขาดการดูแลในเรื่องของการผสมพันธุ์ การผสมเลือดชิดทำให้ลูกตัวเล็กลง อัตราการตก ลูกค่อนข้างต่ำร้อยละ 30-40 เนื่องจากแม่กระบือขาดโอกาสในการผสมพันธุ์ ทำให้อัตราการเกิดของลูก กระบือไม่พอทดแทนกับอัตราการฆ่าเพื่อบริโภคในแต่ละปี ปัญหาทางด้านการตลาด ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างในระยะ 4-5 ปีที่ผ่านมา ราคากระบือได้สูงขึ้นอย่างมาก เกษตรกร บางส่วนจำหน่ายกระบือที่มีอยู่แบบยกฝูง ส่วนรายที่อยากกลับมาเลี้ยงกระบืออีกครั้งไม่สามารถหา เงินมาลงทุนได้ เนื่องจากราคาพันธุ์ที่สูงขึ้น (นิกร สาขห้วยไพร. ม.ป.ป.)

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ ของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงรายซึ่งคาดว่าผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเลี้ยง กระบือที่ดีและเป็นข้อมูลในการตัดสินใจกำหนดนโยบายภาครัฐที่เกี่ยวข้องในเรื่องการพัฒนาส่งเสริม เกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในอนาคต รวมถึงเป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรเห็นความสำคัญของกระบือซึ่ง จะช่วยให้มีการคงอยู่ของกระบือไทยอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนของการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัด เชียงราย

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้ทำการศึกษาสภาพพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ สภาพการเลี้ยง กระบือของเกษตรกร ทศนคติที่มีผลต่อการเลี้ยงกระบือ สภาพปัญหาและอุปสรรคในการเลี้ยง กระบือ และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร ในพื้นที่ทุกอำเภอของ จังหวัดเชียงราย จำนวน 110 ราย

กรอบแนวคิดการศึกษา

การศึกษาสภาพพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ สภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร ทัศนคติที่มีผลต่อการเลี้ยงกระบือ สภาพปัญหาและอุปสรรคในการเลี้ยงกระบือ และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงราย จะดำเนินการศึกษาตามกรอบแนวคิดโครงการวิจัย ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

- 1.ข้อมูลสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจบางประการ
 - เพศ - อายุ - ระดับการศึกษา - อาชีพ
 - จำนวนสมาชิกในครัวเรือน -แหล่งสินเชื่
- 2.สภาพการเลี้ยงกระบือ
 - ประสบการณ์ในการเลี้ยง
 - แรงงานในการเลี้ยง
 - จำนวนสัตว์ที่เลี้ยง -ลักษณะการเลี้ยง
 - การให้ผลผลิต - การปรับปรุงพันธุ์ -การจำหน่าย
 - การใช้ประโยชน์จากสัตว์และผลพลอยได้
 - วัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกระบือ
- 3.ทัศนคติที่มีผลต่อการเลี้ยงกระบือ – การเลี้ยงกระบือเป็นการรักษาวัฒนธรรม – การเลี้ยงกระบือลดค่าใช้จ่าย – เป็นหลักประกันรายได้ – พอใจราคาซื้อขาย-การฝึกอบรม – สภาพการเลี้ยงปัจจุบัน – เกษตรกรคิดว่าจะเลี้ยงกระบือต่อไป
- 4.สภาพปัญหาและอุปสรรคในการเลี้ยงกระบือ
 - ด้านแหล่งอาหารสัตว์ – การปรับปรุงพันธุ์ -ด้านโรคระบาด
 - ด้านขาดแคลนแรงงานในการเลี้ยง
 - ด้านความสมบูรณ์ของกระบือ (ให้ลูกห่าง)
 - ด้านสภาวะแวดล้อม/รบกวนชาวบ้าน
 - บุคคลในครอบครัวไม่ต้องการให้เลี้ยง
- 5.ความคิดเห็นปัจจัยที่มีผลต่อการเลี้ยงกระบือ
 - การจัดการอาหารสัตว์ - กระบวนการจัดการเลี้ยงกระบือ
 - องค์ความรู้และประสบการณ์ด้านการเลี้ยงกระบือ
 - ราคาซื้อ – ขาย กระบือในท้องตลาดและความต้องการใช้แรงงาน- โรคและสุขภาพของกระบือ-วัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกระบือ

ตัวแปรตาม

1. ความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือโดยเกษตรกรมีรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
2. จำนวนประชากรกระบือเพิ่มขึ้น
3. รูปแบบการเลี้ยงกระบือมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน

สมมติฐานการวิจัย

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัด เชียงราย ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยดังนี้

1 สมมติฐานข้อที่ 1 แหล่งฟีดอาหารสัตว์ในการเลี้ยงกระบือ มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยง กระบือ

Ho : แหล่งฟีดอาหารสัตว์ในการเลี้ยงกระบือ ไม่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ

Ha : แหล่งฟีดอาหารสัตว์ในการเลี้ยงกระบือ มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ

2 สมมติฐานข้อที่ 2 วัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกระบือ มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ

Ho : วัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกระบือ ไม่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ

Ha : วัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกระบือ มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ

3 สมมติฐานข้อที่ 3 ราคาซื้อ - ขายกระบือ มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ

Ho : ราคาซื้อ - ขายกระบือ ไม่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ

Ha : ราคาซื้อ - ขายกระบือ มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ

4 สมมติฐานข้อที่ 4 โรคและสุขภาพกระบือ มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ

Ho : โรคและสุขภาพกระบือ ไม่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ

Ha : โรคและสุขภาพกระบือ มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ

ระยะเวลาการศึกษา

ดำเนินการศึกษาวิจัยระหว่างเดือน พฤษภาคม 2563 – ธันวาคม 2563

นิยามศัพท์

แหล่งฟีดอาหารสัตว์ในการเลี้ยงกระบือ คือ ฟุงหญ้าสาธารณะ ,ไหล่ทาง, แปลงหญ้าส่วนตัว , ฟุงนาหลังเก็บเกี่ยว, ที่ป่าสาธารณะ

วัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกระบือ คือ ใช้แรงงาน, เป็นออมสิน, ผลิตลูกจำหน่าย, ส่งพ่อค้า ชำแหละในพื้นที่, ชำแหละเองในพื้นที่, ส่งโรงฆ่าสัตว์, จำหน่ายทั่วไป,ต้องการมูลเพื่อทำปุ๋ย

ราคาซื้อ - ขาย กระบือในท้องตลาด คือ ราคาซื้อขายโดยเฉลี่ย, ราคาสูงหรือต่ำกว่าที่ เกษตรกรต้องการ

โรคและสุขภาพของกระบือ คือ โรคระบาดในรอบปีที่ผ่านมา, การเจ็บป่วยของกระบือใน รอบปีที่ผ่านมา, โรคพยาธิภายนอก-ภายใน, ลูกกระบือแคระแกรน, การรักษา, การทำวัคซีนป้องกัน โรค, สุขภาพทั่วไปของกระบือ

ความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ คือ การที่เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ในการเลี้ยง กระบือ

การให้บริการภาครัฐ คือ การดูแลจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมปศุสัตว์

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ได้ทราบข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ สภาพการเลี้ยงกระบือ ทัศนคติ และปัจจัยที่มีผลต่อการเลี้ยงกระบือ สภาพปัญหาและอุปสรรคในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในจังหวัดเชียงราย

2. ได้ทราบปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย เพื่อใช้เป็นแนวทางการส่งเสริมการเลี้ยงกระบือให้แก่เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงรายให้มีคุณภาพ และมีปริมาณเพิ่มขึ้น

3. ใช้เป็นแนวทางให้แก่หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องตลอดจน เกษตรกร กลุ่มหรือสถาบันเกษตรกรนำไปใช้เป็นข้อมูลในการวางแผน กำหนดกลยุทธ์ เพื่อพัฒนาปรับปรุง ระบบและวิธีการเลี้ยงกระบือให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กระบือ นับว่าเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีความสำคัญต่อเกษตรกรรายย่อยในชนบทอยู่ตลอดมา โดยนับว่าเป็นส่วนหนึ่งในระบบการผลิตการเกษตรที่มีการเพาะปลูกเป็นรายได้หลัก นานมาแล้วที่กระบือถูกใช้เป็นแหล่งแรงงานในการเกษตร การใช้มูลเป็นปุ๋ย และเมื่อมีความจำเป็นก็สามารถขายเป็นรายได้อีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้กระบือยังมีข้อดีคือ สามารถใช้ประโยชน์จากอาหารหยาบที่มีคุณภาพต่ำ เช่น หญ้าธรรมชาติ วัชพืช และฟางข้าวได้ดีกว่าโค กระบือโตเร็ว และมีไขมันในเนื้อน้อยกว่าโค สามารถใช้แรงงานในไร่นาและลากเกวียนได้ดีกว่าโค โดยทั่วไปกระบือไถนาได้วันละ 4 - 6 ชั่วโมง หรือครึ่งไร่ถึงหนึ่งไร่ต่อวัน ซึ่งเสียค่าใช้จ่ายถูกกว่าใช้รถไถนาขนาดเล็ก นอกจากนี้ยังให้มูลเป็นปุ๋ยได้ถึงปีละ 1 - 2 ตัน แต่ในช่วงระยะ 10 ปีที่ผ่านมา ประชากรกระบือได้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว และเกษตรกรส่วนใหญ่ก็ยังไม่เห็นความสำคัญและตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้น ในปี 2553 ประเทศไทยมีประชากรกระบือ จำนวน 1,190,886 ตัว เกษตรกรผู้เลี้ยง 257,953 ครัวเรือน โดยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (เขต 2) มีกระบือจำนวน 54,776 ตัว เกษตรกรผู้เลี้ยง 6,553 ราย ส่วนใหญ่จะเลี้ยงในเขตจังหวัดสระแก้ว, ชลบุรี และนครนายก (ศูนย์สารสนเทศ กรมปศุสัตว์, 2562) กระบือ (*Bubalus bubalis*) ที่เลี้ยงในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นกระบือปลัก (*Bos bubalis*) มีลักษณะลำตัวกำยำ ลำสัน (stocky) เหมาะสมต่อการใช้แรงงาน สีของกระบือไทยมีสองสีคือสีดำและสีขาวซึ่งนิยมเรียกว่ากระบือเผือก จำนวนกระบือดำมีมากกว่ากระบือเผือก กระบือปลักเกือบทั้งหมดทั้งในประเทศไทยและเอเชีย จะถูกเลี้ยงในระบบฟาร์มผสมผสานของเกษตรกรรายย่อย โดยใช้เป็นแรงงานในการไถ ขนส่ง ส่วนปุ๋ยและเนื้อถือเป็นจุดประสงค์ลำดับรองในการเลี้ยง กระบือมีบทบาทการใช้แรงงานในการทำนา โดยเฉพาะการทำนาที่อยู่นอกเขตชลประทาน และเขตพื้นที่สูงหรือตามไหล่เขา สำหรับแหล่งอาหารส่วนใหญ่ของกระบือในฤดูฝนคือ หญ้าธรรมชาติตามคันนาหรือพื้นที่ป่าสาธารณะของหมู่บ้าน ขณะที่ฤดูแล้ง ฟางข้าวที่เหลืออยู่ในท้องนาคือแหล่งอาหารหลัก ฤดูแล้งจึงเป็นช่วงที่น้ำหนักตัวของกระบือลดลง (กรมปศุสัตว์, 2562)

เนื้อกระบือเป็นที่ต้องการอย่างมากในการทำลูกชิ้น ดังนั้นปริมาณส่วนใหญ่ของประเทศไทยจึงสูญหายไปโรงงานทำลูกชิ้น (กระบือไทย, 2562) นอกจากนี้ ตั้งแต่ช่วงปี 2551 ที่ผ่านมามีการกว้านซื้อกระบือไทยพันธุ์ดีส่งออกไปยังประเทศเวียดนาม และจีน อย่างต่อเนื่อง หลังจากทั้งสองประเทศประกาศส่งเสริมให้เกษตรกรใช้แรงงานสัตว์ ในการทำการเกษตร เนื่องจากภาวะน้ำมันแพง ขณะที่จีนหลังจากเกิดเหตุแผ่นดินไหวที่มณฑลเฉิงตู มีสัตว์ตายไปจำนวนมาก จึงต้องนำเข้าพ่อแม่พันธุ์กระบือเพื่อเพิ่มปริมาณให้มากขึ้น เพราะจีนก็ใช้แรงงานจากกระบือในการทำเกษตรเช่นกัน (นิรันดร์, 2555) กระบือเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่มีความสำคัญต่อเกษตรกรรายย่อยในชนบท กระบือเป็นสัตว์ที่เลี้ยงง่าย สามารถใช้ประโยชน์จากอาหารหยาบคุณภาพต่ำ เช่น หญ้าพื้นเมือง ฟางข้าว ได้ดี มีความต้านทานโรคสูง และมูลกระบือยังใช้เป็นปุ๋ยในไร่นาได้เกษตรกรไทยเลี้ยงกระบือเพื่อเป็นแรงงานในภาคเกษตร ใช้มูลกระบือเป็นปุ๋ยในไร่นา และเป็นทรัพยากร เมื่อมีกระบือมากเกินความจำเป็นหรือมีความจำเป็นต้องการใช้เงินก็สามารถจำหน่ายกระบือเป็นรายได้

เสริมด้วย อย่างไรก็ตาม พบว่าจำนวนกระป๋องในประเทศไทยลดลงทุกปี (พรพิมลและคณะ, 2553) ซึ่งแผ่นดินทอง (2553) รายงานว่า สาเหตุที่กระป๋องไทยสูญเสียมูลค่าคือ ช่วงก่อนวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 มีการสร้างปัจจัยสนับสนุนการใช้ควายเหล็ก (รถไถเดินตาม) ในการเกษตรกันมาก อีกทั้งคนส่วนใหญ่ยังหลงความทันสมัยโดยมองว่า การใช้แรงงานโค-กระป๋อง ในการไถนาเป็นการล่าหลัง จึงมีการขายกระป๋องออกไปเกือบหมด นอกจากนี้คนไทยบางกลุ่มยังนิยมบริโภคเนื้อกระป๋องกันมาก โดยเฉพาะบางกลุ่มนิยมบริโภคตัวอ่อนที่อยู่ในท้องแม่กระป๋อง สอดคล้องกับ hoon_vi (2549) ได้รายงานในหัวข้อ “ห้วยต้อม ควายมีเงินเดือน”ว่าในอดีตเมื่อราว 20 ปีก่อนหมู่บ้านห้วยต้อมก็เหมือนกับหมู่บ้านอื่นๆ คือชาวบ้านเลี้ยงโค-กระป๋อง กันเป็นจำนวนมาก และด้วยการเลือกชัยภูมิที่ตั้งที่เหมาะสมต่อการเลี้ยงสัตว์ของบรรพบุรุษจึงทำให้แต่ละครอบครัวมีกระป๋องเลี้ยงครอบครัวละอย่างน้อย 3 ตัว บ้านแต่ละหลังมีกระป๋องและเกวียนพร้อมสรรพต่อมาความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีเข้าไปถึงพื้นที่มากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ปริมาณของโค-กระป๋อง ลดลง ในที่สุดก็เหลือเพียงแค่กระป๋อง ท้ายที่สุดคนในหมู่บ้านก็เริ่มขายกระป๋องออกไปและหันไปซื้อรถไถนาเติมน้ำมันเชื้อเพลิงแทน เพราะเห็นว่าสามารถไถนาได้เร็ว จนกระทั่งปี 2522 กระป๋องก็เริ่มหายไปจากหมู่บ้าน และปี 2544 ก็เข้าขั้นวิกฤติ เพราะแทบจะไม่เหลือกระป๋องในหมู่บ้านเลย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณผสมผสานกับการศึกษาเชิงคุณภาพโดยสำรวจข้อมูลผนวกกับการสัมภาษณ์เกษตรกรเชิงลึกและการแสดงความคิดเห็น (Focus group) และใช้วิธีการทางสถิติร่วมกับเชิงบรรยายพรรณนาความ (Descriptive survey) ระหว่างเดือน พฤษภาคม 2563 – ธันวาคม 2563 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ เกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในพื้นที่จังหวัดเชียงราย จำนวน 18 อำเภอ จำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ 1,694 คน เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ซึ่งผู้ศึกษาได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา, การสุ่มตัวอย่าง, เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย, การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา เป็นเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในพื้นที่จังหวัดเชียงราย โดยคัดเลือกตัวอย่างแบบสุ่มตัวอย่าง ขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรการคำนวณของ Yamane (1973) คือ

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดประชากร

e = ความคลาดเคลื่อน

ซึ่งจากข้อมูลของ ศูนย์สารสนเทศสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเชียงราย (2562) รายงานว่าจังหวัดเชียงรายมีเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในปี 2562 จำนวน 1,694 ราย เมื่อแทนค่าในสูตร

$$n = \frac{(1,694)}{1 + 1,694(0.1)^2} \quad \text{จะได้} = 94 \text{ ตัวอย่าง}$$

ดังนั้น ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจึงเท่ากับ 100 ราย ขึ้นไป โดยผู้วิจัยได้ใช้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 110 ตัวอย่าง (เพื่อความน่าเชื่อถือในการศึกษาแบบคุณภาพด้วยกระบวนการ Focus Group เกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย 10 ราย) เนื่องจากแต่ละอำเภอมียังมีจำนวนประชากรไม่เท่ากัน จึงใช้การเทียบสัดส่วนจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่างของแต่ละอำเภอร้อยละ 6.5 ของประชากร และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ(Systematic Random sampling) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ลำดับ	อำเภอ	จำนวนประชากร	จำนวนตัวอย่าง(คน)
1	เมืองเชียงราย	176	11
2	เวียงชัย	108	7
3	เชียงของ	65	4
4	เทิง	116	8
5	พาน	111	7
6	ป่าแดด	60	4
7	แม่จัน	250	16
8	เชียงแสน	86	5
9	แม่สาย	26	2
10	แม่สรวย	96	6
11	เวียงป่าเป้า	72	5
12	พญาเม็งราย	57	4
13	เวียงแก่น	14	1
14	ขุนตาล	80	5
15	แม่ฟ้าหลวง	72	5
16	แม่ลาว	5	1
17	เวียงเชียงรุ้ง	265	17
18	ดอยหลวง	35	2
รวม	25	1,694	110

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล โดยใช้แบบสอบถาม (questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งคำถามออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไป ถามลักษณะพื้นฐานบางประการของครอบครัว ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ตำแหน่งทางสังคม อาชีพหลัก ชนิดสัตว์ที่เลี้ยง พื้นที่ถือครอง การทำแปลงหญ้า รายได้ของครอบครัว มีลักษณะคำถามเป็นแบบปิด (close ended question) ประเภทเลือกตอบ และลักษณะคำถามเป็นแบบเปิด (open ended question)

ส่วนที่ 2 เป็นข้อมูลสภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร ถามจำนวนกระบือที่เลี้ยง แรงงานในการเลี้ยง พันธุ์กระบือที่เลี้ยง ประสบการณ์ในการเลี้ยง ลักษณะการเลี้ยง อาหารที่ใช้เลี้ยง แหล่งน้ำที่ใช้เลี้ยง การปรับปรุงพันธุ์ การรักษาและป้องกันโรค การจำหน่าย การใช้ประโยชน์จากสัตว์ และผลพลอยได้ วัตถุประสงค์หลักในการเลี้ยงกระบือ แหล่งข้อมูลข่าวสาร มีลักษณะคำถามแบบเปิด (open ended question) แบบปิด (close ended question) และประเภทเลือกตอบ

ส่วนที่ 3 เป็นข้อมูลปัจจัยที่มีผลต่อการเลี้ยงกระบือ ถามเกี่ยวกับ ทศนคติต่อการเลี้ยงกระบือ สภาพปัญหาในการเลี้ยงกระบือ และความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ มีลักษณะคำถามแบบเปิด (open ended question) แบบปิด (close ended question) ประเภทเลือกตอบ และแบบประเมินค่า (rating scale) ให้เลือก 5 ระดับ ตามแบบของ Likert scale ซึ่งมีเกณฑ์การให้คะแนน คือ

คะแนนคำตอบเท่ากับ 5	เห็นด้วยอย่างยิ่ง / มีปัญหามากที่สุด
คะแนนคำตอบเท่ากับ 4	เห็นด้วย / มีปัญหามาก
คะแนนคำตอบเท่ากับ 3	ไม่แน่ใจ / มีปัญหาปานกลาง
คะแนนคำตอบเท่ากับ 2	ไม่เห็นด้วย / มีปัญหาน้อย
คะแนนคำตอบเท่ากับ 1	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง / ไม่มีปัญหา

แบบสอบถามนี้ เมื่อสร้างเสร็จแล้วได้นำไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) ความถูกต้อง ครบถ้วน ของคำถาม และคำตอบ ความเป็นปรนัย (objective) แก่ไปตามที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะ แล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง 10 คน เพื่อตรวจสอบคุณภาพความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ และความเข้าใจในการถามตอบ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 ศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ข้อมูล และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย และนำมาสร้างแบบสอบถาม

3.2 โดยการใช้แบบสอบถามที่ทดสอบความถูกต้อง ตรงตามเนื้อหา ไปสัมภาษณ์เกษตรกร จำนวน 110 ชุด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำแบบสอบถามที่ทำการตอบแล้ว มาวิเคราะห์ประมวลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป วิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) โดยใช้ตารางแจกแจงความถี่ แสดงผลเป็นค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean : \bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : SD) และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรโดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's correlation coefficient)

สำหรับเกณฑ์ที่ใช้ในการแปลความหมายสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประเภท Likert scale ที่อยู่ในรูปคะแนนเฉลี่ย ใช้เกณฑ์แบบจำแนกแต่ละช่วงย่อยเท่ากัน โดยการคำนวณ ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{อัตราภาคชั้น} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{5 - 1}{5} \\ &= 0.8 \end{aligned}$$

เกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนเฉลี่ย

คะแนนเฉลี่ยที่วัดได้	ความหมาย
4.21 – 5.00	เห็นด้วยอย่างยิ่ง / มีปัญหามากที่สุด
3.41 – 4.20	เห็นด้วย / มีปัญหามาก
2.61 – 3.40	ไม่แน่ใจ / มีปัญหาปานกลาง
1.81 – 2.60	ไม่เห็นด้วย / มีปัญหาน้อย
1.00 – 1.80	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง / ไม่มีปัญหา

บทที่ 4

ผลการศึกษาและวิจารณ์

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณผสมผสานกับการศึกษาเชิงคุณภาพโดยสำรวจข้อมูลร่วมกับการสัมภาษณ์เกษตรกรเชิงลึก การแสดงความคิดเห็น (Focus group) และใช้วิธีการทางสถิติร่วมกับเชิงบรรยายพรรณนาความ (Descriptive survey) ระหว่างเดือนเมษายน - ธันวาคม 2563 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ เกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในพื้นที่จังหวัดเชียงราย จำนวน 18 อำเภอ เกษตรกรเป้าหมายจำนวน 110 ราย ได้ผลดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานบางประการของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ

จากตารางที่ 2 พบว่าเกษตรกรร้อยละ 56.4 เป็นเพศชาย ร้อยละ 43.6 เป็นเพศหญิง อายุเกษตรกรเฉลี่ย 52.03 ปี ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 91.8 โสด และหม้าย/หย่าร้าง คิดเป็นร้อยละ 5.5 และ 2.7 ตามลำดับ ระดับการศึกษาสูงสุด พบว่า ร้อยละ 87.3 จบการศึกษาสูงสุดระดับชั้นประถมศึกษา รองลงมาเป็นระดับชั้นมัธยมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 7.3 จบระดับชั้น ปวช./ปวส./อนุปริญญา คิดเป็นร้อยละ 1.8 และไม่ได้รับการศึกษาคิดเป็นร้อยละ 3.6 ในด้านการดำรงตำแหน่งอื่น ๆ ในสังคม พบว่าเกษตรกรร้อยละ 92.7 ไม่มีตำแหน่งทางสังคม ขณะที่มีตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน-กำนัน สมาชิกอบต.-เทศบาล และกรรมการหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 2.7 2.7 และ 1.8 ตามลำดับ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5.17 คน โดยมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อยที่สุด 2 คน และมากที่สุด 12 คน ด้านการประกอบอาชีพหลักของเกษตรกร พบว่า ร้อยละ 79.1 มีอาชีพหลักทำนา รับจ้าง เลี้ยงสัตว์ ทำไร่ รับราชการ ค้าขาย และทำสวนผลไม้ คิดเป็นร้อยละ 10.0 4.5 2.7 1.8 0.9 และ 0.9 ตามลำดับ ส่วนปศุสัตว์ชนิดอื่นที่เกษตรกรเลี้ยง พบว่า เกษตรกรร้อยละ 52.7 ไม่เลี้ยงสัตว์ชนิดอื่น โดยมีเกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์ชนิดอื่นร่วมด้วยได้แก่ เลี้ยงไก่พื้นเมือง เลี้ยงไก่พื้นเมืองกับสัตว์อื่นๆ เลี้ยงเป็ด เลี้ยงโคนเนื้อ และเลี้ยงไก่ไข่ คิดเป็นร้อยละ 20.9 20.9 2.7 1.8 และ 0.9 ตามลำดับ ด้านการจัดทำแปลงหญ้าเลี้ยงสัตว์ พบว่าเกษตรกรเกือบทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 91.8 ไม่มีการจัดทำแปลงหญ้า มีเกษตรกรเพียงร้อยละ 8.2 เท่านั้น ที่มีการจัดทำแปลงหญ้าเลี้ยงสัตว์ โดยเกษตรกรมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 20.13 ไร่ต่อครัวเรือน และมีรายได้ของครอบครัวเฉลี่ย 85,890.91 บาทต่อปี

ตารางที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานบางประการของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ (N = 110)

ลักษณะ	เฉลี่ย	ต่ำสุด	สูงสุด	SD
อายุ (ปี)	52.03	16	76	11.31
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (คน)	5.17	2	12	1.93
รายได้ครอบครัวต่อปี (บาท)	85,890.91	6,000.00	600,000.00	92,412.06
พื้นที่ถือครอง (ไร่)	20.13	0	80	15.86

ตารางที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานบางประการของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ (ต่อ)

(N = 110)

ลักษณะ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	62	56.4
หญิง	48	43.6
สถานภาพการสมรส		
โสด	6	5.5
สมรส	101	91.8
หม้าย/หย่าร้าง	3	2.7
ระดับการศึกษาสูงสุด		
ไม่ได้รับการศึกษา	4	3.6
ประถมศึกษา	96	87.3
มัธยมศึกษา	8	7.3
ปวช./ปวส./อนุปริญญา	2	1.8
ตำแหน่งทางสังคมอื่นๆ		
ไม่มี	102	92.7
ผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน	3	2.7
สมาชิก อบต./เทศบาล	3	2.7
กรรมการหมู่บ้าน	2	1.8
อาชีพหลัก		
ทำสวนผลไม้	1	0.9
ทำนา	87	79.1
ทำไร่	3	2.7
เลี้ยงสัตว์	5	4.5
รับจ้าง	11	10.0
ค้าขาย	1	0.9
รับราชการ	2	1.8
ชนิดสัตว์อื่นที่เลี้ยง		
ไม่เลี้ยงสัตว์ชนิดอื่น	58	52.7
เลี้ยงไก่พื้นเมือง	23	20.9
เลี้ยงไก่ไข่	1	0.9
เลี้ยงเป็ด	3	2.7
เลี้ยงโคเนื้อ	2	1.8
เลี้ยงไก่พื้นเมืองร่วมกับสัตว์อื่นๆ	23	20.9

ตารางที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานบางประการของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ (ต่อ) (N = 110)

ลักษณะ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
การจัดทำแปลงหญ้าเลี้ยงสัตว์		
ไม่มีแปลงหญ้า	101	91.8
มีแปลงหญ้า	9	8.2

สอดคล้องกับ นิธิศและอมรรัตน์ (2558) ที่ศึกษาเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 52.48 เป็นเพศชาย ร้อยละ 85.1 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 27.32 ไร่ ประสบการณ์ในการเลี้ยงกระบือเฉลี่ย 16.61 ปี ร้อยละ 69.9 ทำนาเป็นอาชีพหลัก ซึ่งให้ผลการศึกษาใกล้เคียงกับ พยุงศักดิ์และคณะ (2560) ที่ศึกษาเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในจังหวัดพะเยา ก็พบว่า เกษตรกรร้อยละ 78.1 เป็นเพศชาย จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 93.55 แต่มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ยต่ำกว่าคือมีเฉลี่ย 9.08 ไร่ ส่วนการจัดทำแปลงหญ้าเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกร พบว่าสอดคล้องกับรายงานของ อนุรักษ์และสมัย (2558) ที่ทำการศึกษาเกษตรกรเลี้ยงกระบือในพื้นที่ลุ่มน้ำสงครามตอนล่าง รายงานว่า เกษตรกรร้อยละ 85.0 ไม่มีพื้นที่ปลูกหญ้าอาหารสัตว์ แสดงว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือยังต้องพึ่งแหล่งพืชอาหารสัตว์จากพื้นที่เลี้ยงสัตว์สาธารณะ รวมถึงผลพลอยได้จากการเกษตรอื่น ๆ เช่น ฟางข้าว

2. สภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร

สภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร ดังแสดงในตารางที่ 3 พบว่า เกษตรกรเลี้ยงกระบือเฉลี่ย 4.93 ตัว สอดคล้องกับ นิธิศและอมรรัตน์ (2558) รายงานว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในภาคเหนือตอนบนเลี้ยงกระบือ 1 – 5 ตัว ขณะที่ อรรถพลและกมล (2561) และ วรากรและสมศักดิ์ (2554) รายงานว่าเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดนครพนม และจังหวัดขอนแก่น เลี้ยงกระบือเฉลี่ย 9.25 และ 7.54 ตัว ตามลำดับ มีประสบการณ์ในการเลี้ยงกระบือเฉลี่ย 20.48 ปี อิทธิพันธ์และบุญศิริ (2557) รายงานว่าเกษตรกรมีประสบการณ์ในการเลี้ยงกระบือเฉลี่ย 16.61 ปี และมีจำนวนแรงงานที่ใช้เลี้ยงกระบือเฉลี่ย 1.59 คน สอดคล้องกับ พยุงศักดิ์และคณะ (2560) รายงานว่าเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดพะเยา ใช้แรงงานเลี้ยงกระบือ 1 – 2 คน โดยแรงงานที่ใช้เลี้ยงกระบือส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 91.8 เป็นแรงงานในครอบครัว ที่เหลือเป็นแรงงานจ้าง และ แรงงานในครอบครัวพร้อมแรงงานจ้าง คิดเป็นร้อยละ 7.3 และ 0.9 ตามลำดับ สำหรับชนิดของกระบือที่เลี้ยง พบว่าร้อยละ 98.2 เลี้ยงกระบือปลัก ที่เหลือเลี้ยงกระบือลูกผสมมูร่าห์ คิดเป็นร้อยละ 1.8 ในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร พบว่าส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 94.6 มีการจัดทำคอกกระบือแยกต่างหาก เกษตรกรร้อยละ 4.5 มีการจัดทำคอกกระบืออยู่ใต้ถุนบ้านหรือใต้ยุงข้าว มีเกษตรกรเพียงร้อยละ 0.9 ที่ไม่มีการจัดสร้างคอกกระบือ สอดคล้องกับ นิธิศและอมรรัตน์ (2558) รายงานว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 90.5 มีคอกขังกระบือ และแยกต่างหากจากบ้านพัก สำหรับวิธีการเลี้ยง พบว่าส่วนใหญ่ ร้อยละ 67.3 เลี้ยงกระบือแบบปล่อย ส่วนที่เหลือเลี้ยงกระบือแบบผูกหลักแล้วเกี่ยวหญ้าให้กิน และแบบผูกล่อกให้กระบือแทะเล็มหญ้า คิดเป็นร้อยละ 18.2 และ 14.5 ตามลำดับ โดยสถานที่เลี้ยงเกินครึ่งคิดเป็นร้อยละ 53.5 เป็นพื้นที่สาธารณะ ส่วนที่เหลือร้อยละ 46.5 เป็นพื้นที่เลี้ยงส่วนตัว

อาหารหยาบหลักที่เกษตรกรใช้เลี้ยงกระบือ ส่วนใหญ่เป็นหญ้าสดอย่างเดียว คิดเป็นร้อยละ 73.6 รองลงมาได้แก่หญ้าสดและฟางข้าว คิดเป็นร้อยละ 23.6 ส่วนเกษตรกรที่เลี้ยงด้วยฟางข้าวอย่างเดียวมีเพียง ร้อยละ 2.7 ส่วนแหล่งน้ำที่ใช้เลี้ยงกระบือ ส่วนใหญ่เป็นแหล่งน้ำสาธารณะ คิดเป็นร้อยละ 77.3 ส่วนที่เหลือร้อยละ 22.7 เป็นแหล่งน้ำส่วนตัว ในการปรับปรุงพันธุ์กระบือ เกษตรกรทั้งหมดร้อยละ 100 ใช้พ่อพันธุ์ในการผสมพันธุ์กระบือ

ในด้านของการจัดการด้านสุขภาพและการควบคุมป้องกันโรค พบว่าในรอบปีที่ผ่านมาเกษตรกรทั้งหมด ร้อยละ 100 มีการทำวัคซีนป้องกันโรค การถ่ายพยาธิภายใน เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 78.2 มีการถ่ายพยาธิภายในกระบือที่เหลือร้อยละ 21.8 ไม่มีการถ่ายพยาธิภายในกระบือ สำหรับการรักษาสัตว์ป่วยในรอบปีที่ผ่านมา เกษตรกรร้อยละ 29.1 พบว่าไม่มีสัตว์ป่วย และเมื่อมีสัตว์ป่วยพบว่า ดูแลสุขภาพสัตว์โดยอาสาปศุสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 62.7 ส่วนที่เหลือรักษาด้วยตนเอง และรักษาโดยสัตวแพทย์ คิดเป็นร้อยละ 5.5 และ 2.7 ตามลำดับ สอดคล้องกับ พญงศักดิ์และคณะ (2560) ที่รายงานว่าเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดพะเยา ร้อยละ 70 ให้อาสาปศุสัตว์เป็นผู้ดูแลสุขภาพสัตว์ เกษตรกรมีการใช้สมุนไพรกับกระบือคิดเป็นร้อยละ 21.8 ส่วนที่เหลือ ร้อยละ 78.2 ไม่มีการใช้สมุนไพร โดยเกษตรกรจะใช้สมุนไพรเพื่อถ่ายพยาธิ บำรุงร่างกาย รักษาแผล แก้อังเสบ และเพื่อไล่แมลง

ตารางที่ 3 สภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร (N = 110)

ลักษณะ	เฉลี่ย	ต่ำสุด	สูงสุด	SD
จำนวนกระบือที่เลี้ยง (ตัว)	4.93	1	31	5.70
ประสบการณ์ในการเลี้ยงกระบือ (ปี)	20.48	1	70	17.99
จำนวนแรงงานที่ใช้เลี้ยงกระบือ (คน)	1.59	1	4	0.72
ลักษณะ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ		
แหล่งแรงงานที่ใช้เลี้ยงกระบือ				
แรงงานในครอบครัว	101	91.8		
แรงงานจ้าง	8	7.3		
แรงงานในครอบครัวและแรงงานจ้าง	1	0.9		
ชนิดกระบือที่เลี้ยง				
กระบือปลัก	108	98.2		
กระบือลูกผสมมูราห์	2	1.8		
การจัดทำคอกกระบือ				
ไม่มีคอก	1	0.9		
มีคอกแยกต่างหาก	104	94.6		
มีคอกอยู่ใต้ถุนบ้าน/ยุ้งข้าว	5	4.5		

ตารางที่ 3 สภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร (ต่อ)

(N = 110)

ลักษณะ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
วิธีการเลี้ยงกระบือ		
เลี้ยงปล่อย	74	67.3
ผูกล้าม	16	14.5
ผูกหลักแล้วเกี่ยวหญ้าให้กิน	20	18.2
สถานที่เลี้ยงกระบือ		
พื้นที่ส่วนตัว	51	46.5
พื้นที่สาธารณะ	59	53.5
อาหารหยาบหลักที่ใช้เลี้ยงกระบือ		
หญ้าสด	81	73.6
ฟางข้าว	3	2.7
หญ้าสด และฟางข้าว	26	23.6
แหล่งน้ำที่ใช้เลี้ยงกระบือ		
แหล่งน้ำสาธารณะ	85	77.3
แหล่งน้ำส่วนตัว	25	22.7
การปรับปรุงพันธุ์กระบือ		
ใช้พ่อพันธุ์	110	100
การทำวัคซีนป้องกันโรคระบาดในรอบปีที่ผ่านมา		
มีการทำวัคซีน	110	100
การถ่ายพยาธิภายในในรอบปีที่ผ่านมา		
ไม่มีการถ่ายพยาธิ	86	78.2
มีการถ่ายพยาธิ	24	21.8
การดูแลสุขภาพกระบือป่วยในรอบปีที่ผ่านมา		
ไม่มีกระบือป่วย	32	29.1
โดยอาสาปศุสัตว์	69	62.7
โดยสัตวแพทย์	3	2.7
เกษตรกรรักษาเอง	6	5.5
การใช้สมุนไพรในการเลี้ยงกระบือ		
ไม่ได้ใช้	86	78.2
ใช้	24	21.8

ตารางที่ 4 ผลตอบแทนจากการเลี้ยงกระบือ

(N = 110)

ลักษณะ	เฉลี่ย	ต่ำสุด	สูงสุด	SD
รายได้จากการเลี้ยงกระบือในรอบปีที่ผ่านมา (บาท)	85,890.91	6,000	600,000	92,412.06
รายจ่ายจากการเลี้ยงกระบือในรอบปีที่ผ่านมา (บาท)	765.91	0	24,000	2,510.37
ลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ		
แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการเลี้ยง				
(ราย)				
ของตนเอง	68		61.8	
กู้ยืมจาก ธกส.	25		22.7	
กู้ยืมจากแหล่งอื่นๆ เช่นญาติพี่น้อง กองทุนกู้ยืม	17		15.5	
การใช้ประโยชน์จากมูลกระบือ				
ไม่ได้ใช้ประโยชน์	5		4.5	
ใช้ทำปุ๋ย	59		53.6	
ใช้ทำแก๊สชีวภาพ	5		4.5	
ใช้ทำปุ๋ยและทำแก๊สชีวภาพ	41		37.3	

ในด้านของผลตอบแทนจากการเลี้ยงกระบือ ดังแสดงในตารางที่ 4 พบว่า ในรอบปีที่ผ่านมาเกษตรกรมีรายได้จากการเลี้ยงกระบือเฉลี่ย 85,890.91 บาท ต่อครอบครัว ซึ่งสูงกว่า อรรถพลและกมล (2561) รายงานว่า เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดนครพนม มีรายได้จากการจำหน่ายกระบือ 10,000 – 30,000 บาท อาจเนื่องมาจากราคาซื้อขายกระบือสูงขึ้น สำหรับรายจ่ายจากการเลี้ยงกระบือเฉลี่ย 765.91 บาทต่อปีต่อครอบครัว ใกล้เคียงกับ นิธิศและอมรรัตน์ (2558) ที่รายงานว่าการเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงกระบือ 642.50 บาท/ปี สำหรับเงินทุนที่ใช้เลี้ยงกระบือส่วนใหญ่เป็นเงินทุนตนเอง คิดเป็นร้อยละ 61.8 รองลงมาเป็นเงินทุนที่กู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) คิดเป็นร้อยละ 22.7 และกู้ยืมจากแหล่งอื่น ๆ เช่น ญาติพี่น้อง กองทุนหมู่บ้าน สหกรณ์การเกษตร นายทุน คิดเป็นร้อยละ 15.5 เช่นเดียวกับ ไชยวัฒน์และคณะ(2561) รายงานว่าเกษตรกรร้อยละ 78 ใช้ทุนตนเองในการเลี้ยงกระบือ สำหรับการใช้จ่ายประโยชน์จากมูลกระบือ พบว่าเกษตรกรเกินครึ่ง คิดเป็นร้อยละ 53.6 ใช้มูลกระบือสำหรับทำปุ๋ย รองลงมาใช้มูลกระบือสำหรับทำปุ๋ยและแก๊สชีวภาพ คิดเป็นร้อยละ 37.3 และใช้ทำแก๊สชีวภาพอย่างเดียวคิดเป็นร้อยละ 4.5 ส่วนเกษตรกรที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากมูลกระบือ คิดเป็นร้อยละ 4.5

ตารางที่ 5 วัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกระบือ ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย (N = 110)

ลักษณะ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
วัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกระบือ		
เลี้ยงเพื่อผลิตปุ๋ย	32	29.1
เลี้ยงเพื่อเป็นแรงงาน และผลิตปุ๋ย	23	20.9
เลี้ยงเพื่อจำหน่าย และผลิตปุ๋ย	20	18.2
เลี้ยงเพื่อจำหน่าย	19	17.3
เลี้ยงเพื่อเป็นแรงงาน	8	7.3
เลี้ยงเพื่อเป็นมรดกตกทอด	4	3.6
เลี้ยงเพื่อผลิตแก๊สชีวภาพ	4	3.6
แหล่งข้อมูลข่าวสารด้านการเลี้ยงกระบือ		
ไม่ได้รับรู้ข่าวสาร	4	3.6
รับรู้ข่าวสารจากสื่อบุคคล (เจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์, อาสาปศุสัตว์, เพื่อนบ้าน)	44	40.0
รับรู้ข่าวสารจากสื่อวิทยุ – โทรทัศน์	17	15.5
รับรู้ข่าวสารจากสื่อกระจายข่าว	1	0.9
รับรู้ข่าวสารตั้งแต่ 2 ช่องทางขึ้นไป	44	40.0

วัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและแหล่งข้อมูลข่าวสารด้านการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร ดังแสดงในตารางที่ 5 พบว่าวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรมีหลายวัตถุประสงค์ ได้แก่ เลี้ยงเพื่อผลิตปุ๋ย เลี้ยงเพื่อเป็นแรงงานและผลิตปุ๋ย เลี้ยงเพื่อจำหน่ายและผลิตปุ๋ย เลี้ยงเพื่อจำหน่าย เลี้ยงเพื่อใช้เป็นแรงงาน เลี้ยงเพื่อเป็นมรดกตกทอด และ เลี้ยงเพื่อผลิตแก๊สชีวภาพ คิดเป็นร้อยละ 29.1 20.9 18.2 17.3 7.3 3.6 และ 3.6 ตามลำดับ สอดคล้องกับ นิธิสและอมรรัตน์ (2558) รายงานว่า เกษตรกรในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีวัตถุประสงค์หลักในการเลี้ยงกระบือ เพื่อผลิตปุ๋ยจากมูลกระบือ แต่แตกต่างจากเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดนครพนมและจังหวัดสุรินทร์ ที่อรรถพลและกมล (2561) และ ไชยวัฒน์และคณะ(2561) รายงานว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงกระบือไว้เพื่อขาย

สำหรับแหล่งข้อมูลข่าวสารด้านการเลี้ยงกระบือ เกษตรกรได้รับจากสื่อบุคคล คือ เจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ อาสาปศุสัตว์ และเพื่อนบ้าน คิดเป็นร้อยละ 40.0 รับรู้ข่าวสารจากสื่อวิทยุ-โทรทัศน์ ร้อยละ 15.5 รับรู้ข่าวสารจากสื่อกระจายข่าว ร้อยละ 0.9 รับรู้จากแหล่งข่าวสารตั้งแต่ 2 ช่องทางขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 40.0 และมีเกษตรกรที่ไม่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเลย คิดเป็นร้อยละ 3.6 แตกต่างจากรายงานของ มานิตา (2551) ที่พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 59.9 ไม่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกระบือ

3. ปัจจัยที่มีผลต่อการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร

3.1 ทักษะคิดของเกษตรกรต่อการเลี้ยงกระบือ

เมื่อสอบถามถึงทักษะคิดของเกษตรกรต่อการเลี้ยงกระบือ ในด้านต่าง ๆ เกษตรกรเห็นด้วยอย่างยิ่งที่จะเลี้ยงกระบือต่อไป เป็นอันดับที่ 1 โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ 4.68 อันดับที่ 2 คือเกษตรกรเห็นว่าการเลี้ยงกระบือเป็นการรักษาวัฒนธรรมการเกษตรของไทย มีค่าเฉลี่ย 4.59 อันดับที่ 3 คือเกษตรกรเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าการเลี้ยงกระบือเป็นหลักประกันรายได้ของครอบครัว มีค่าเฉลี่ย 4.55 อันดับที่ 4 มีค่าเฉลี่ย 4.51 โดยเกษตรกรเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าการเลี้ยงกระบือช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตร เช่น ค่าไถนา ค่าปุ๋ยเคมี ค่าน้ำมัน อันดับที่ 5 เกษตรกรพอใจกับสภาพการเลี้ยงกระบือในปัจจุบัน มีค่าเฉลี่ย 4.47 อันดับที่ 6 เกษตรกรต้องการได้รับการฝึกอบรมด้านการเลี้ยงกระบือจากหน่วยงานภาครัฐ โดยเกษตรกรมีความเห็นด้วยอย่างยิ่ง มีค่าเฉลี่ย 4.39 ส่วนอันดับที่ 7 เกษตรกรพอใจกับราคาซื้อ - ขาย กระบือในปัจจุบัน มีค่าเฉลี่ย 4.27 ภาพรวมทักษะคิดในทุกด้านต่อการเลี้ยงกระบือ เกษตรกรเห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.49 ดังแสดงในตารางที่ 6 สอดคล้องกับนิธิศและอมรรัตน์ (2558) รายงานว่าเกษตรกรในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน มีทักษะคิดเห็นด้วยอย่างยิ่งต่อการเลี้ยงกระบือ โดยมีคะแนนเฉลี่ย 4.42

ตารางที่ 6 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะคิดของเกษตรกรต่อการเลี้ยงกระบือ (N = 110)

ประเด็นทักษะคิด	\bar{X}	SD	ระดับ	อันดับ
1. การเลี้ยงกระบือเป็นการรักษาวัฒนธรรมการเกษตรของไทย	4.59	0.494	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	2
2. การเลี้ยงกระบือช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตร เช่น ค่าไถนา ค่าปุ๋ยเคมี ค่าน้ำมัน	4.51	0.674	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	4
3. การเลี้ยงกระบือเป็นหลักประกันรายได้ของครอบครัว	4.55	0.585	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	3
4. เกษตรกรพอใจกับราคาซื้อ - ขาย กระบือในปัจจุบัน	4.27	0.866	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	7
5. เกษตรกรต้องการได้รับการฝึกอบรมด้านการเลี้ยงกระบือจากหน่วยงานภาครัฐ	4.39	0.651	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	6
6. เกษตรกรพอใจกับสภาพการเลี้ยงกระบือในปัจจุบัน	4.47	0.616	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	5
7. เกษตรกรคิดว่า จะเลี้ยงกระบือต่อไป	4.68	0.487	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1
ภาพรวมทักษะคิดต่อการเลี้ยงกระบือ	4.49	0.135	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	

3.2 สภาพปัญหา และอุปสรรคในการเลี้ยงกระบือ

สภาพปัญหาของเกษตรกรในการเลี้ยงกระบือ ดังแสดงในตารางที่ 7 พบว่าระดับปัญหาของเกษตรกรที่มีปัญหาน้อยอันดับที่ 1 - 5 ได้แก่ บุคคลในครอบครัวไม่ต้องการให้เลี้ยง ขาดแคลนแรงงานในการเลี้ยง ด้านสภาวะแวดล้อม/รบกวนเพื่อนบ้าน ด้านขาดการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่รัฐ

ด้านโรคมะเร็งภายใน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.12, 2.26, 2.36, 2.40 และ 2.51 ตามลำดับ และสภาพปัญหาที่มีระดับปานกลางอันดับที่ 6-10 ได้แก่ ด้านโรคมะเร็งตับ ด้านโรคมะเร็งปอด ด้านการให้ผลผลิตต่ำ (กระบือให้ลูกห่าง) ด้านขาดแคลนเงินทุนในการเลี้ยงกระบือ ด้านการปรับปรุงพันธุ์ภายใน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.63, 2.67, 2.81, 2.84 และ 3.15 ตามลำดับ ส่วนสภาพปัญหาที่มีระดับมีปัญหามาก อยู่ในอันดับที่ 11 – 13 ได้แก่ ด้านราคาซื้อ-ขาย และการตลาด ด้านแหล่งพืชอาหารสัตว์สำหรับกระบือ และ 13) ด้านไม่มีพื้นที่สำหรับเลี้ยงกระบือ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43, 3.86, และ 3.88 ตามลำดับ และเมื่อดูภาพรวมสภาพปัญหาในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร พบว่าอยู่ในระดับที่มีปัญหาปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.84 สอดคล้องกับ นิธิศและอมรรัตน์ (2558) รายงานว่าปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการเลี้ยงกระบือ คือ ขาดแคลนพื้นที่เลี้ยงกระบือและแหล่งอาหารไม่เพียงพอ เช่นเดียวกับ พยุงศักดิ์และคณะ(2560) รายงานว่าปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรเลี้ยงกระบือจังหวัดพะเยา คือพื้นที่เลี้ยงกระบือไม่เพียงพอ ขาดแคลนเงินทุน อาหารหยาบไม่เพียงพอ และขาดความรู้การเลี้ยงกระบือตามหลักวิชาการ

ตารางที่ 7 สภาพปัญหา และอุปสรรคในการเลี้ยงกระบือ (N = 110)

ประเด็นปัญหา	\bar{X}	SD	ระดับ	อันดับ
1. ด้านแหล่งพืชอาหารสัตว์สำหรับกระบือ	3.86	1.363	มีปัญหามาก	12
2. ด้านไม่มีพื้นที่สำหรับเลี้ยงกระบือ	3.88	1.210	มีปัญหามาก	13
3. ด้านราคาซื้อ - ขาย และการตลาด	3.43	0.679	มีปัญหามาก	11
4. ด้านการปรับปรุงพันธุ์	3.15	0.964	มีปัญหาปานกลาง	10
5. ด้านโรคมะเร็ง	2.63	1.156	มีปัญหาปานกลาง	6
6. ด้านโรคมะเร็งปอด	2.67	1.093	มีปัญหาปานกลาง	7
7. ด้านโรคมะเร็งภายใน	2.51	0.854	มีปัญหาน้อย	5
8. ด้านขาดแคลนแรงงานในการเลี้ยง	2.26	0.645	มีปัญหาน้อย	2
9. ด้านการให้ผลผลิตต่ำ (กระบือให้ลูกห่าง)	2.81	1.274	มีปัญหาปานกลาง	8
10. ด้านขาดแคลนเงินทุนในการเลี้ยง	2.84	1.363	มีปัญหาปานกลาง	9
11. ด้านสภาวะแวดล้อม/รบกวนเพื่อนบ้าน	2.36	0.787	มีปัญหาน้อย	3
12. ด้านขาดการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ	2.40	0.837	มีปัญหาน้อย	4
13. บุคคลในครอบครัวไม่ต้องการให้เลี้ยง	2.12	0.423	มีปัญหาน้อย	1
ภาพรวมสภาพปัญหาในการเลี้ยง	2.84	0.250	มีปัญหาปานกลาง	

3.3 ความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ

เมื่อสอบถามความคิดเห็นถึงปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในด้านต่าง ๆ ดังแสดงในตารางที่ 8 พบว่า

ในด้านของการจัดการด้านอาหารสัตว์ ในภาพรวมเกษตรกรเห็นด้วยอย่างยิ่ง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.42 โดยเกษตรกรให้ความสำคัญในด้านของทำเลเลี้ยงสัตว์สาธารณะ เป็นอันดับที่ 1 รองลงมาคือมีพื้นที่ปลูกพืชอาหารสัตว์พอเพียง มีพันธุ์พืชอาหารสัตว์ที่ดี และมีแหล่งน้ำเพียงพอสำหรับปลูกหญ้าเป็นอันดับที่ 2 และ 3 ตามลำดับ

ด้านกระบวนการจัดการเลี้ยงกระบือ ในภาพรวมเกษตรกรเห็นด้วยอย่างยิ่งว่ามีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ มีค่าเฉลี่ย 4.42 โดยเกษตรกรเห็นด้วยกับการมีพ่อแม่พันธุ์ที่ดีเป็นอันดับ 1 รองลงมาคือ มีแหล่งน้ำธรรมชาติ มีคอกโรงเรือนที่ดี มีพ่อพันธุ์คอกฝูง มีสถานที่เลี้ยงที่เอื้ออำนวย และมีแรงงานพอเพียง ด้วยค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็น 4.52 4.49 4.48 4.46 4.43 และ 4.25 ตามลำดับ

ด้านความรู้และประสบการณ์ในการเลี้ยงกระบือ ในภาพรวมเกษตรกรก็เห็นด้วยอย่างยิ่งว่ามีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ มีค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นที่ 4.53 โดยเกษตรกรเห็นด้วยกับเรื่องมีความสนใจและรักกระบือ เป็นอันดับ 1 รองลงมาคือ มีความรู้เรื่องการเลี้ยงกระบือ และมีพ่อแม่ที่เคยเลี้ยงกระบือ โดยมีคะแนนเฉลี่ยที่ 4.61 4.58 และ 4.40 ตามลำดับ

ด้านวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกระบือ ในภาพรวมเกษตรกรเห็นด้วยอย่างยิ่งว่ามีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ โดยมีค่าเฉลี่ยที่ 4.15 ซึ่งเกษตรกรเห็นด้วยอย่างยิ่งกับวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงเพื่อใช้ประโยชน์จากมูล รองลงมาคือ เลี้ยงเพื่อใช้แรงงาน และเลี้ยงเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย 4.63 4.35 และ 4.27 ตามลำดับ และเกษตรกรเห็นด้วยกับการเลี้ยงเพื่อขายพันธุ์อย่างเดียว และเลี้ยงเพื่อเป็นอาหาร (ควายนื้อ) มีค่าเฉลี่ยที่ 4.05 และ 3.45 ตามลำดับ

ด้านราคาขายและความต้องการใช้แรงงานกระบือ ในภาพรวมเกษตรกรเห็นด้วยอย่างยิ่งว่ามีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ โดยมีค่าเฉลี่ย 4.46 โดยเกษตรกรเห็นด้วยอย่างยิ่งกับปัจจัยด้านราคาสูงจูงใจ เป็นอันดับที่ 1 รองลงมาคือ มีตลาดรับซื้อแน่นอน และมีตลาดควายนื้อใช้แรงงาน โดยมีค่าเฉลี่ยที่ 4.64 4.40 และ 4.35 ตามลำดับ

ด้านโรคและสุขภาพของกระบือ ในภาพรวมเกษตรกรก็มีความเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าเป็นปัจจัยที่มีต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ มีค่าเฉลี่ยที่ 4.56 โดยเกษตรกรเห็นด้วยอย่างยิ่งว่ากระบือทนโรคได้ดี รองลงมาคือ กระบือสามารถปรับตัวได้ดีในสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57 และ 4.55 ตามลำดับ

ในภาพรวมทุกด้าน ก็พบว่าเกษตรกรเห็นด้วยอย่างยิ่งกับปัจจัยที่มีผลต่อการเลี้ยงกระบืออย่างยั่งยืน โดยมีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 4.40

ตารางที่ 8 ความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร (N = 110)

ประเด็น	\bar{X}	SD	ระดับ	อันดับ
ด้านการจัดการด้านอาหารสัตว์				
1. มีพื้นที่ปลูกพืชอาหารสัตว์พอเพียง	4.39	0.755	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	2
2. มีทำเลเลี้ยงสัตว์สาธารณะ	4.51	0.617	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1
3. มีพันธุ์พืชอาหารสัตว์ที่ดี	4.38	0.766	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	3
4. มีแหล่งน้ำเพียงพอสำหรับปลูกหญ้า	4.38	0.690	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	3
ภาพรวมด้านการจัดการด้านอาหารสัตว์	4.42	0.064	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	
ด้านกระบวนการจัดการเลี้ยงกระบือ				
1. มีพ่อแม่พันธุ์ที่ดี	4.52	0.617	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1
2. มีพ่อพันธุ์คุมฝูง	4.46	0.686	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	4
3. มีคอกโรงเรือนที่ดี	4.48	0.631	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	3
4. มีสถานที่เลี้ยงที่เอื้ออำนวย	4.43	0.613	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	5
5. มีแหล่งน้ำธรรมชาติ	4.49	0.554	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	2
6. มีแรงงานเพียงพอ	4.25	0.950	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	6
ภาพรวมด้านกระบวนการจัดการเลี้ยงกระบือ	4.42	0.097	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	
ด้านความรู้และประสบการณ์				
1. มีพ่อแม่ที่เคยเลี้ยงกระบือ	4.40	0.693	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	3
2. มีความรู้เรื่องการเลี้ยงกระบือ	4.58	0.548	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	2
3. มีความสนใจและรักกระบือ	4.61	0.543	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1
ภาพรวมด้านความรู้และประสบการณ์	4.53	0.114	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	
ด้านวัตถุประสงค์ในการเลี้ยง				
1. เลี้ยงเพื่อใช้แรงงานด้วย	4.35	0.934	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	2
2. เลี้ยงเพื่อขายพันธุ์อย่างเดียว	4.05	1.184	เห็นด้วย	4
3. เลี้ยงเพื่อใช้ประโยชน์จากมูล	4.63	0.522	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1
4. เลี้ยงเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว	4.27	1.124	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	3
5. เลี้ยงเพื่อเป็นอาหาร (ควายนเนื้อ)	3.45	1.589	เห็นด้วย	5
ภาพรวมด้านวัตถุประสงค์ในการเลี้ยง	4.15	0.443	เห็นด้วย	

ตารางที่ 8 ความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร (ต่อ)
(N = 110)

ด้านราคาขายและความต้องการใช้แรงงาน				
กระบือ				
1. ราคาขายสูงจูงใจ	4.64	0.674	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1
2. มีตลาดรับซื้อแน่นอน	4.40	0.792	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	2
3. มีตลาดควายฝึกใช้แรงงาน	4.35	0.861	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	3
ภาพรวมด้านราคาขายและความต้องการใช้ แรงงานกระบือ	4.46	0.155	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	
ด้านโรคและสุขภาพกระบือ				
1. กระบือทนโรคได้ดี	4.57	0.550	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1
2. กระบือปรับตัวได้ดีในอากาศที่ เปลี่ยนแปลง	4.55	0.552	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	2
ภาพรวมด้านโรคและสุขภาพกระบือ	4.56	0.014	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	
ภาพรวมปัจจัยทุกด้านที่มีผลต่อความยั่งยืน ในการเลี้ยงกระบือ	4.40	0.248	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	

4. ผลการทดสอบสมมุติฐาน

จากตารางที่ 9 ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการเลี้ยงกระบือ กับการตัดสินใจเลี้ยงกระบือต่อไป พบว่า ราคาซื้อ - ขาย กระบือ มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (sig = 0.002) และแหล่งพืชอาหารสัตว์ก็มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเลี้ยงกระบือต่อไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (sig = 0.035) ส่วนวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกระบือ และโรคระบาด ไม่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเลี้ยงกระบือต่อไป

ตารางที่ 9 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการเลี้ยงกระบือกับการตัดสินใจเลี้ยงกระบือต่อไป

สภาพการเลี้ยงกระบือ	การตัดสินใจเลี้ยงกระบือต่อไป	
	r	Sig
แหล่งพืชอาหารสัตว์	.201*	.035
วัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกระบือ	.155	.107
ราคาซื้อ - ขาย กระบือ	.294 **	.002
โรคระบาด	-.082	.393

* ความสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** ความสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ดังนั้น สมมติฐานข้อที่ 1 จึงปฏิเสธสมมติฐานหลัก (Ho) และยอมรับสมมติฐานทางเลือก (Ha) หมายความว่า แหล่งพืชอาหารสัตว์ มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ

สมมติฐานข้อที่ 2 ยอมรับสมมติฐานหลัก (Ho) ปฏิเสธสมมติฐานทางเลือก (Ha) หมายความว่า วัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกระบือ ไม่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ

สมมติฐานข้อที่ 3 ปฏิเสธสมมติฐานหลัก (Ho) และยอมรับสมมติฐานทางเลือก (Ha) หมายความว่า ราคาซื้อ - ขายกระบือ มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ

สมมติฐานข้อที่ 4 ยอมรับสมมติฐานหลัก (Ho) ปฏิเสธสมมติฐานทางเลือก (Ha) หมายความว่า โรคระบาด ไม่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ

ดังนั้น ราคาซื้อ-ขาย กระบือ และ แหล่งพืชอาหารสัตว์ มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในพื้นที่จังหวัดเชียงราย แตกต่างจากเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี ที่ มานิตา (2551) รายงานว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในการเลี้ยงกระบือ ได้แก่ อายุของเกษตรกร วัตถุประสงค์ของการเลี้ยงเพื่อใช้แรงงาน จำนวนกระบือที่เลี้ยง การมีอาชีพทำนา การมีอาชีพทำไร่

ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ราคากระบือมีแนวโน้มสูงขึ้นจึงมีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงกระบือของเกษตรกร รวมถึงแหล่งพืชอาหารสัตว์ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการทำแปลงพืชอาหารสัตว์สำหรับเลี้ยงกระบือ ดังนั้นแหล่งพืชอาหารสัตว์จึงมีผลต่อการตัดสินใจในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัด เชียงราย สรุปผลการศึกษาดังนี้

1. ลักษณะข้อมูลพื้นฐานทางด้านสังคมและเศรษฐกิจบางประการของเกษตรกร ส่วนใหญ่เป็น เพศชายร้อยละ 56.4 มีอายุเฉลี่ย 52.03 ปี รายได้ครอบครัวต่อปีเฉลี่ย 85,890.91 บาท มีพื้นที่ถือ ครองเฉลี่ย 20.13 ไร่ เกษตรกรส่วนใหญ่จบการศึกษาสูงสุดระดับชั้นประถมศึกษา ไม่มีตำแหน่งทาง สังคม มีอาชีพหลักทำนา ไม่เลี้ยงสัตว์ชนิดอื่นร่วมด้วย และไม่มีการจัดทำแปลงหญ้าเลี้ยงสัตว์

2. สภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงราย จำนวนกระบือที่เกษตรกร เลี้ยงต่อครอบครัวเฉลี่ย 5.93 ตัว มีประสบการณ์ในการเลี้ยงกระบือเฉลี่ย 20.48 ปี จำนวนแรงงานที่ ใช้เลี้ยงกระบือเฉลี่ย 1.59 คน ส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครอบครัว เกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงกระบือปลัก มีการจัดทำคอกกระบือแยกต่างหาก เลี้ยงกระบือปล่อยในพื้นที่สาธารณะ เลี้ยงด้วยหญ้าสดเป็นหลัก ใช้แหล่งน้ำสาธารณะ ใช้พ่อพันธุ์ในการปรับปรุงพันธุ์ มีการทำวัคซีนป้องกันโรคระบาด ไม่มีการถ่าย พยาธิภายใน รักษาสัตว์ป่วยโดยอาสาปศุสัตว์ และไม่มีการใช้สมุนไพรในการเลี้ยงกระบือผลตอบแทน จากการเลี้ยงกระบือ เกษตรกรมีรายได้จากการเลี้ยงกระบือในปีที่ผ่านมาเฉลี่ย 85,890.91 บาท โดยมี รายจ่ายเฉลี่ย 765.91 บาท เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้เงินทุนตนเองในการเลี้ยงกระบือ และใช้มูลกระบือ ไปทำปุ๋ย สำหรับวัตถุประสงค์หลักในการเลี้ยงกระบือ คือ เลี้ยงเพื่อผลิตปุ๋ย รองลงมาคือเลี้ยงเพื่อเป็น แรงงานและผลิตปุ๋ย โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับกระบือจากโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อ เกษตรกรตามพระราชดำริ และได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการเลี้ยงกระบือจากสื่อบุคคล ได้แก่ เจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ อาสาปศุสัตว์ และเพื่อนเกษตรกร

3. ทศนคติของเกษตรกรต่อการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร จากการศึกษาทัศนคติของ เกษตรกรต่อการเลี้ยงกระบือ โดยแบ่งออกเป็น 7 ประเด็น ได้แก่ 1) เกษตรกรคิดว่าจะเลี้ยงกระบือ ต่อไป 2) เกษตรกรเห็นว่าการเลี้ยงกระบือเป็นการรักษาวัฒนธรรมการเกษตรของไทย 3) การเลี้ยง กระบือเป็นหลักประกันรายได้ของครอบครัว 4) การเลี้ยงกระบือช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตร 5) เกษตรกรพอใจกับสภาพการเลี้ยงกระบือในปัจจุบัน 6) เกษตรกรต้องการได้รับการฝึกอบรมด้าน การเลี้ยงกระบือจากหน่วยงานภาครัฐ 7) เกษตรกรพอใจกับราคาซื้อ - ขาย กระบือในปัจจุบัน พบว่า เกษตรกรมีทัศนคติอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.68, 4.59, 4.55, 4.51, 4.47, 4.39, และ 4.27 ตามลำดับ แสดงว่าเกษตรกรมีทัศนคติอยู่ในเกณฑ์ที่ดีต่อทั้ง 7 ประเด็นและ ภาพรวมทัศนคติในทุกด้านต่อการเลี้ยงกระบือ เกษตรกรเห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.49

4. สภาพปัญหา และอุปสรรคในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร จากการศึกษาปัญหาและ อุปสรรคในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร จำนวน 14 รายการ พบว่ามีปัญหาระดับมาก 3 รายการ ได้แก่ 1) ด้านราคาซื้อ-ขาย และการตลาด 2) ด้านแหล่งพืชอาหารสัตว์สำหรับกระบือ และ 3) ด้านไม่มี พื้นที่สำหรับเลี้ยงกระบือ ส่วนปัญหาระดับปานกลาง 5 รายการ ได้แก่ 1) ด้านโรคระบาดสัตว์ 2) ด้าน โรคพยาธิภายนอก 3) ด้านการให้ผลผลิตต่ำ(กระบือให้ลูกห่าง) 4) ด้านขาดแคลนเงินทุนในการเลี้ยง

กระป๋อง 5)ด้านการปรับปรุงพันธุ์ พบปัญหาน้อย จำนวน 5 รายการ ได้แก่ 1)บุคคลในครอบครัวไม่ต้องการให้เลี้ยง 2)ขาดแคลนแรงงานในการเลี้ยง 3)ด้านสภาวะแวดล้อม/รบกวนเพื่อนบ้าน 4)ด้านขาดการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่รัฐ 5)ด้านโรครพยาธิภายใน เมื่อดูภาพรวมสภาพปัญหาในการเลี้ยงกระป๋องของเกษตรกร พบว่าอยู่ในระดับที่มีปัญหาปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.84

5. ปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระป๋องของเกษตรกร จากความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระป๋องของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงราย จำนวน 6 ด้านพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระป๋องระดับมากที่สุด ดังนี้ 1)ด้านการจัดการด้านอาหารสัตว์ คือ การมีทำเลเลี้ยงสัตว์ และพื้นที่ปลูกพืชอาหารสัตว์ 2) ด้านราคาขายและความต้องการใช้แรงงาน กระป๋อง คือมีราคาขายสูงจูงใจ 3)ด้านกระบวนการจัดการเลี้ยงกระป๋อง คือการมีพ่อแม่พันธุ์ที่ดี 4)ด้านความรู้และประสบการณ์ คือมีความสนใจและรักกระป๋อง 5)ด้านโรคและสุขภาพกระป๋อง คือกระป๋องทนโรคได้ดี ส่วน 6)ด้านวัตถุประสงค์ในการเลี้ยง คือใช้ประโยชน์จากมูล มีผลต่อการเลี้ยงกระป๋องระดับมาก เมื่อทดสอบสมมติฐาน พบว่า ราคาซื้อ - ขายกระป๋อง และแหล่งพืชอาหารสัตว์ มีผลต่อความยั่งยืนของการเลี้ยงกระป๋องของเกษตรกร โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 ตามลำดับ สำหรับการแสดงความคิดเห็นของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย (Focus Group) พบว่าเกษตรกรเห็นด้วยและยอมรับต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดจากการเลี้ยงกระป๋องจากวิถีธรรมชาติเดิมเข้าสู่การจัดการการเลี้ยงแบบประณีตที่มีองค์ประกอบสำคัญ คือ การสร้างคอกกระป๋องที่ได้มาตรฐาน การจัดการแปลงพืชอาหารสัตว์และการสำรองอาหารสัตว์ให้เพียงพอ การจัดการระบบความปลอดภัยในการป้องกันโรคขั้นพื้นฐานการจดบันทึกข้อมูลกิจกรรมที่เกิดจากการเลี้ยงกระป๋อง ซึ่งเป็นหลักประกันความเสี่ยงต่อการสูญเสียของกระป๋อง เกษตรกรสามารถบริหารการเพิ่มรายได้และใช้ประโยชน์จากมูลกระป๋องอย่างเป็นรูปธรรม และพัฒนาเข้าสู่ระบบฟาร์มมาตรฐานการเลี้ยงกระป๋องในอนาคต ควบคู่กับการที่เกษตรกรควรได้การเรียนรู้ในการยกระดับสมรรถนะความรู้ขีดความสามารถในการเลี้ยงกระป๋องเพื่อสร้างคุณค่าของอาชีพการเลี้ยงกระป๋องให้ประจักษ์แก่สังคมเกิดการยอมรับและสามารถส่งผ่านไปสู่อุตสาหกรรมรุ่นใหม่ต่อไป การรวมกลุ่มและการสร้างความเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิตการตลาดของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระป๋องเป็นปัจจัยเสริมความความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาวิจัย

ผลจากการการศึกษาคั้งนี้ ทำให้ทราบข้อมูลที่สามารถใช้เป็นแนวทางให้แก่หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องตลอดจน เกษตรกร กลุ่มหรือสถาบันเกษตรกรนำไปใช้เป็นข้อมูลในการวางแผน กำหนด กลยุทธ์ เพื่อพัฒนาปรับปรุง ระบบและวิธีการเลี้ยงกระบือให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมี ข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1.1 จากผลการศึกษาพบว่าแหล่งพืชอาหารสัตว์ มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการจัดทำแปลงพืชอาหารสัตว์ จึงควรมีการแนะนำหรือให้ความรู้เรื่องพืชอาหารสัตว์ ตั้งแต่การวางแผนในการทำแปลงพืชอาหารสัตว์ การวิเคราะห์สภาพพื้นที่ และการเลือก ชนิดพืชอาหารสัตว์ที่จะปลูกให้เหมาะสม เพื่อให้กระบือมีพืชอาหารสัตว์คุณภาพดี และเพียงพอับ ความต้องการ

1.2 ปัญหาพื้นที่เลี้ยงกระบือไม่เพียงพอ และขาดแคลนพืชอาหารสัตว์ในฤดูแล้ง ควรส่งเสริม สนับสนุนกลุ่มเกษตรกรปลูกพืชอาหารสัตว์ให้เพียงพอตลอดปี และเนื่องจากพื้นที่ลดลงควรแนะนำ เกษตรกรเลี้ยงกระบือในระบบประณีต โดยการเลี้ยงกระบือขังคอกแบบปล่อยลานและเกี่ยวหญ้าให้ กระบือกิน

1.3 ควรสนับสนุนและพัฒนาโรงฆ่าสัตว์ให้ได้มาตรฐาน และสนับสนุนการจัดตั้งตลาดนัดโค กระบือ เพื่อให้เกษตรกรจำหน่ายกระบือได้ราคาที่เป็นธรรม

1.4 การขาดแคลนแหล่งเงินทุนหมุนเวียน ควรสนับสนุนโครงการส่งเสริมการเลี้ยงกระบือ ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อให้เกษตรกรเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้

1.5 เกษตรกรที่เลี้ยงกระบือมีอายุมาก และระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบประถมศึกษา ทำให้ การส่งเสริมการเลี้ยงกระบือค่อนข้างยาก ควรส่งเสริมอาชีพการเลี้ยงกระบือการถ่ายทอดความรู้ด้านภูมิ ปัญญาท้องถิ่น ประสบการณ์ ผูกจิตสำนึก สำหรับเยาวชนเพื่อสืบทอดอาชีพการเลี้ยงกระบืออย่าง ยั่งยืน

1.6 ปัญหาการขาดแคลนพ่อพันธุ์และปัญหาการผสมเลือดชิด ควรสนับสนุนพ่อพันธุ์ที่ดี สำหรับผสมแม่พันธุ์ของเกษตรกร หรือแนะนำส่งเสริมการปรับปรุงพันธุ์ด้วยการผสมเทียม เพื่อให้ได้ ลูกกระบือที่มีลักษณะที่ดี

1.7 ควรสร้างบทบาทการมีส่วนร่วมพัฒนาการเลี้ยงกระบือให้เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง และ สนับสนุนการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะและความรู้ให้แก่เกษตรกร

1.8 ควรประชาสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจให้ความรู้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ ด้านการ จัดทำมาตรฐานฟาร์มการเลี้ยงกระบือและมาตรฐานโรงฆ่าสัตว์ เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นแก่ ผู้บริโภคทั้งภายในและภายนอกประเทศ

1.9 ควรนำผลการศึกษาวิจัยใช้เป็นแนวทาง ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาการส่งเสริม เลี้ยงกระบือในจังหวัดเชียงราย สอดคล้องกับสภาพการผลิตของเกษตรกรในพื้นที่ สามารถพัฒนาการ ผลิตสู่ความต้องการของตลาดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำผลการศึกษาวิจัย แนวทางการแก้ไข

ในส่วนที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือให้มีความเข้มแข็ง ทำให้เกษตรกรมีความมั่นคง ในการเลี้ยงกระบือ สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยถึงพฤติกรรมต่อการเปลี่ยนแปลงในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร จากผลการส่งเสริมหรือถ่ายทอดเทคโนโลยีของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่จะส่งผลกระทบต่อระบบการเลี้ยงกระบือการใช้ความรู้เพื่อพัฒนาและการปฏิบัติในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยต่อยอดในเรื่องนวัตกรรมผลิตภัณฑ์จากกระบือ และการศึกษาลักษณะการบริโภคเนื้อกระบือของประชาชนพื้นที่ภาคเหนือตอนบนที่มีความนิยมในการบริโภคเนื้อกระบือเป็นทุนเดิม หรือการศึกษาวิจัยต่อยอดห่วงโซ่การผลิตกระบือภาคเหนือ ตั้งแต่การเลี้ยงกระบือ ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ซึ่งจะก่อเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาระบบการผลิตกระบือในเขตภาคเหนือตอนบน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมปศุสัตว์ . 2562. คู่มือการเลี้ยงกระบือ. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา: <http://breeding.dld.go.th/buffalo/images/stories/pdf/buffalo%20book.pdf> :15 มกราคม 2562.
- กระบือไทย. 2562. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา: <http://learners.in.th/blog/wiralyupa6428/254187>: 22 สิงหาคม 2562.
- ไชยวัฒน์ ภิญญเทพประทาน พิเศษ แสตรกระโทก นิกร สางห้วยไพร สุวิช บุญโปร่งและฉัตรชัย เต้าทอง. 2561. สภาพการผลิต ต้นทุน และผลตอบแทนการเลี้ยงกระบือ ภายใต้การจัดการของเกษตรกรเครือข่าย ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์สุรินทร์.(ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา: <http://e-journal.dld.go.th/?p=3148>. 20 ธันวาคม 2563
- นิกร สางห้วยไพร. ม.ป.ป. กลุ่มวิจัยและพัฒนากระบือ สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์. โครงสร้างระบบการตลาดควายไทยและการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นในบ้านเรา. บทความวิชาการ. :<http://breeding.dld.go.th/buffalo/index>. 20 เมษายน 2563
- นิรันดร์ ไชยชุตติกาญจน์. 2555. มุกดาหารชาวบ้านแตกตื่นต่อต้านการส่งออกโคกระบือ. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา :<http://76.nationchannel.com/playvideo.php?id=12060>. 22 สิงหาคม 2562.
- นิธิต จิตนิยม และอมรรัตน์ วรรณโชติ. 2558. ปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนของการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา. http://www.tnrr.in.th/?page=result_search&record_id=10465609. 23 ธันวาคม 2563
- แผ่นดินทอง. 2553. แหล่งที่มา : <http://www.pandinthong.com/viewcontent.php?contented=6035>. 22 สิงหาคม 2553.
- พยุงค์ศักดิ์ อินตะวิชา สมชาติ ธนะ ศักดิ์ชัย เครือสาร สุรีย์พร แสงวงศ์ และโชค ไสรัจกุล. 2560. การศึกษาสภาพการเลี้ยงกระบือและความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการวิชาการ ของเกษตรกรจังหวัดพะเยา.(ระบบออนไลน์)แหล่งที่มา: <https://li01.tci-thaijo.org/agritechjournal/article/view/157821>. 20 ธันวาคม 2563
- พรพิมล ใจไหว วิทยา ปัญญาโกษา จเร หลิมวัฒนา และแสงจันทร์ พิณีจ.ทัศนคติของเกษตรกรต่อการเลี้ยงกระบือเชิงการค้าในจังหวัดเชียงราย.2553. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา: http://www.dld.go.th/pvlo_cri/sy8.pdf. 22 สิงหาคม 2553.
- มานิตา จันทรเศรษฐี. 2551. ทัศนคติของเกษตรกรต่อการเลี้ยงกระบือในจังหวัดอุทัยธานี. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา: http://library.cmu.ac.th/digital_collection/etheses/detail.php?id=18859.11 มิถุนายน 2556.
- วรกร อินทแพทย์ และสมศักดิ์ จิตนิยม. 2554. ปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือ ของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น. กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร . 2562. ข้อมูล/สถิติ. กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและ
สหกรณ์: <http://ict.dld.go.th/th2/index.php/th/>, May 16, 2020.
- อรรถพล อัครจันทร์ และกมล มโนชนธ์. 2561.การศึกษาผลการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรที่เข้าร่วม
โครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตกระบือในจังหวัดนครพนม. (ระบบออนไลน์)แหล่งที่มา :
http://pvlo-kop.dld.go.th/pvlo_kop2561_2/old/Academic%20Works/1.pdf. 22
สิงหาคม 2563
- อิทธิพัทธ์ จำรัส บุญศิริชัย และอรรถพล อัครจันทร์. 2557.การศึกษาศาภาพการเลี้ยงกระบือของ
เกษตรกรในจังหวัดมุกดาหาร.เอกสารวิชาการ สำนักงานปศุสัตว์เขต 4 กรมปศุสัตว์
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- อนุรักษ์ ฤาบุตร และสมัย ศรีผางค์. 2558.ปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือของ
เกษตรกร กลุ่มน้ำสงครามตอนล่าง. (ระบบออนไลน์)แหล่งที่มา:
<http://region4.dld.go.th/Webnew>
[/images/stories/vichakarn/v31_2-03-60.pdf](http://region4.dld.go.th/Webnew/images/stories/vichakarn/v31_2-03-60.pdf). 20 ธันวาคม 2563
- hoon_vi .2549. ห้วยคุ่ม ควายมีเงินเดือน. (ระบบออนไลน์)แหล่งที่มา : [http://www. Bloggang](http://www.Bloggang.com/viewblog.php?id=hoonvi&date=20-07-2006&group=8&gblog=11)
.com/viewblog.php? id=hoonvi&date=20-07-2006&group=8&gblog=11.
22 สิงหาคม 2553.
- Yamane, T. 1973. Statistics : An introductory analysis. New York : Harper & Row.

ภาคผนวก

แบบสอบถาม โครงการวิจัย

“ปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงราย”

.....

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

๑. ที่อยู่ เลขที่.....บ้าน.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จ.แม่ฮ่องสอน
๒. เพศ () ชาย () หญิง
๓. อายุ.....ปี เชื้อชาติ.....(ชาติพันธุ์)
๔. จบการศึกษาสูงสุดระดับชั้น
 () ไม่ได้รับการศึกษา () ประถมศึกษา () มัธยมศึกษา () ปวช. / ปวส.
 () ปริญญาตรี () สูงกว่าปริญญาตรี
๕. สถานภาพการสมรส
 () โสด () สมรส () หม้าย / หย่าร้าง
๖. ตำแหน่งทางสังคม (เช่น อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ)
 () ไม่มี () มี ตำแหน่ง.....
๗. จำนวนสมาชิกในครอบครัว (รวมตนเอง)คน
๘. อาชีพหลักของครอบครัว
 () ทำนา () ทำไร่ () เลี้ยงสัตว์ () รับจ้าง () รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ
 () อื่น ๆ (ระบุ).....
๙. รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อปีบาท/ปี แยกเป็น - จากภาคเกษตร.....บาท/ปี
 - นอกภาคเกษตรบาท/ปี
๑๐. แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการประกอบอาชีพด้านการเลี้ยงสัตว์
 () ทุนตนเอง () กู้ยืมจาก.....
๑๑. ชนิดสัตว์ที่เลี้ยง (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)
 () ไก่พื้นเมือง () ไก่ไข่ () เป็ด () ไก่เนื้อ () แพะ - แกะ
 () โคเนื้อ () โคนม () กระบือ () สุกร () อื่นๆ ระบุ.....
๑๒. ประสบการณ์การเลี้ยงสัตว์.....ปี
๑๓. จำนวนแรงงานที่ใช้ในการเลี้ยงสัตว์คน แยกเป็น แรงงานในครอบครัว.....คน จ้าง.....คน
๑๒. ท่านเคยเข้ารับการฝึกอบรมด้านการเลี้ยงสัตว์หรือไม่ () ไม่เคย () เคยครั้ง
๑๓. สถานที่เลี้ยงสัตว์อยู่ในเขต () นอกเขตชุมชน () ในเขตชุมชน
๑๔. การรับรู้ข่าวสารด้านการปศุสัตว์ - การเกษตร () ไม่เคยรับรู้ข่าวสาร () โทรทัศน์ () วิทยุ
 () หนังสือพิมพ์ () วารสาร () การจัดนิทรรศการ () ป้ายประกาศ () แผ่นพับ
 () เจ้าหน้าที่ของรัฐ () เพื่อนบ้าน/ญาติ () อาสาปศุสัตว์ () อินเทอร์เน็ต
 () อื่น ๆ ระบุ.....

ส่วนที่ ๒. ข้อมูลสภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร

๑. รูปแบบการเลี้ยง () สังกัดกลุ่ม.....
() ไม่สังกัดกลุ่มเกษตรกร
๒. ท่านเป็นเกษตรกรโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ/โคแก่จันฯ หรือไม่
() ไม่เป็น () เป็น โดยได้รับโคจากโครงการ จำนวน.....ตัว
๓. จำนวนกระบือที่เลี้ยงทั้งหมด.....ตัว
แบ่งเป็นแม่พันธุ์.....ตัว พ่อพันธุ์.....ตัว ลูก.....ตัว
๔. วัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกระบือ () เพื่อผลิตปุ๋ย () เพื่อจำหน่าย
() เพื่อผลิตปุ๋ยและจำหน่าย () เพื่อเป็นแรงงาน () เพื่อเป็นมรดกตกทอด
() เพื่ออนุรักษ์พันธุ์กระบือ () เพื่อผลิตแก๊สชีวภาพ () อื่นๆ.....
๕. ลักษณะการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร () เลี้ยงปล่อย () ผูกล่าม () เลี้ยงปล่อยและผูกล่าม
() เลี้ยงขังคอก () ขังคอกและมีลานปล่อยแปลง () อื่นๆ
๖. ลักษณะคอก () แยกต่างหากจากตัวบ้าน () อยู่ใต้ถุนบ้าน/ยุงข้าว () ไม่มีคอก
๗. จำนวนแรงงานที่ใช้ในการเลี้ยงกระบือคน แยกเป็น แรงงานในครอบครัว.....คน จ้าง.....คน
๘. ประสบการณ์ในการเลี้ยงกระบือปี
๙. การจัดการอาหารที่ใช้เลี้ยงกระบือ
() มีแปลงหญ้า ชนิด.....จำนวน.....ไร่
() แปลงหญ้าสาธารณะ จำนวน.....ไร่
() วัสดุอาหารสัตว์อย่างอื่น ระบุ..... จำนวนไร่
() การให้อาหารข้นเสริมในโค () มีการให้ () ไม่มีการให้
() อื่น ๆ ระบุ.....
๑๐. การจัดการอาหารหยาบ () หญ้าสด () หญ้าแห้ง () หญ้าหมัก () ฟางข้าว
() เศษเหลือทางการเกษตร ระบุ
๑๑. สถานที่เลี้ยงกระบือ () พื้นที่ส่วนตัว () พื้นที่สาธารณะ () พื้นที่ป่า
๑๒. แหล่งน้ำที่ใช้ในการเลี้ยงกระบือ
() น้ำประปา () น้ำบาดาล () น้ำจากบ่อ-สระน้ำ () อื่น ๆ ระบุ.....
๑๓. การปรับปรุงพันธุ์ () พ่อพันธุ์คุมฝูง () การผสมเทียม
โดย () เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ () เกษตรกรดำเนินการเอง
๑๔. การทำวัคซีนป้องกันโรคสัตว์
() ไม่ได้ทำ () ทำวัคซีน.....
โดย () เกษตรกรเป็นผู้ดำเนินการฉีดเอง () เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ () อาสาปศุสัตว์
() อื่นๆ.....
๑๕. การดูแลรักษาสัตว์ () โคไม่เคยป่วย () รักษาโดยอาสาปศุสัตว์
() รักษาโดยสัตวแพทย์ () รักษาเอง

๑๖. การใช้สมุนไพรในการรักษาโรค หรือบำรุงร่างกายกระปือ

() ไม่ได้ใช้ () ใช้สมุนไพรชื่อ.....ใช้เพื่อ.....

๑๗. การทำความสะอาดพื้นคอก

() ไม่ได้ทำความสะอาด () ทำความสะอาดทุกวัน () ทำความสะอาดเฉพาะกรณีสกปรก

๑๘. การจัดการมูลสัตว์ () จำหน่าย ราคา.....บาทต่อกระสอบ

() ใช้เอง (ทำปุ๋ย) () ใช้ทำแก๊สชีวภาพ () ไม่ได้ใช้ประโยชน์

๑๙. ได้รับการรับรองฟาร์มมาตรฐานจากกรมปศุสัตว์หรือไม่

() ยังไม่ได้รับ () ได้รับฟาร์มมาตรฐานเมื่อปี.....

๒๐. การให้ผลผลิตลูกต่อแม่ต่อปี.....ตัว

๒๑. การจำหน่ายกระปือ () มีพ่อค้ามารับซื้อที่บ้าน () จำหน่ายที่ตลาด

() จำหน่ายมีชีวิต () เชือดชำแหละเนื้อ () อื่น ๆ ระบุ.....

๒๒. รายได้จากการเลี้ยงโคในรอบปีที่ผ่านมาบาท รายจ่าย.....บาท

ส่วนที่ ๓ : ทศนคติและปัจจัยที่มีผลต่อการเลี้ยงกระปือของเกษตรกร

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงตามความความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

๓.๑ ทศนคติต่อการเลี้ยงกระปือของเกษตรกร

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น				
	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง (๑)	ไม่เห็น ด้วย (๒)	ไม่แน่ใจ (๓)	เห็นด้วย (๔)	เห็นด้วย อย่างยิ่ง (๕)
๑. การเลี้ยงกระปือเป็นวัฒนธรรมของเกษตรกรไทย					
๒. การเลี้ยงกระปือสามารถลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เช่น ค่าน้ำมัน ค่าขนส่ง ปุ๋ยเคมี					
๓. การเลี้ยงกระปือเป็นกระปุกอมสิน เป็นเงินออมแหล่งประกันรายได้ของเกษตรกร					
๔. เกษตรกรพึงพอใจต่อราคาซื้อ-ขายกระปือในปัจจุบัน					
๕. เกษตรกรต้องการได้รับการฝึกอบรมด้านการเลี้ยงกระปือจากหน่วยงานภาครัฐ					
๖. เกษตรกรพอใจกับสภาพการเลี้ยงกระปือในปัจจุบัน					
๗. เกษตรกรคิดว่าจะเลี้ยงกระปือต่อไป					

๓.๒ ปัจจัยที่มีผลต่อการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น				
	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง (๑)	ไม่เห็น ด้วย (๒)	ไม่แน่ใจ (๓)	เห็นด้วย (๔)	เห็นด้วย อย่างยิ่ง (๕)
๑. ด้านการจัดการอาหารสัตว์					
๑. มีพื้นที่ปลูกพืชอาหารสัตว์เพียงพอ					
๒. มีพื้นที่เลี้ยงสัตว์สาธารณะ					
๓. มีพันธุ์พืชอาหารสัตว์ที่ดี					
๔. มีแหล่งน้ำเพียงพอสำหรับปลูกหญ้าและโค					
๒. ด้านกระบวนการจัดการเลี้ยงกระบือ					
๑. มีพ่อแม่พันธุ์โคที่ดี					
๒. มีพ่อพันธุ์ควมฝูง					
๓. มีคอกและโรงเรือนที่ดี					
๔. มีสถานที่เลี้ยงที่เอื้ออำนวยต่อการเลี้ยง การจัดการ					
๕. มีแหล่งน้ำธรรมชาติ					
๖. มีแรงงานเพียงพอ					
๓. องค์ความรู้และประสบการณ์ด้านการเลี้ยง กระบือ					
๑. บรรพบุรุษเคยเลี้ยงกระบือ					
๒. มีองค์ความรู้เรื่องการเลี้ยงกระบือ					
๓. มีความสนใจและใจรักในการเลี้ยงกระบือ					
๔. ด้านวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกระบือ					
๑. เลี้ยงเพื่อใช้เป็นแรงงาน (เทียมเกวียน)					
๒. เลี้ยงเพื่อจำหน่ายพันธุ์					
๓. เลี้ยงเพื่อการใช้ประโยชน์จากมูลโค					
๔. เลี้ยงเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว					
๕. เลี้ยงเพื่อเป็นอาหาร					
๕. ราคาจำหน่ายและความต้องการใช้แรงงาน					
๑. ราคาจำหน่ายสูง จูงใจในการเลี้ยง					
๒. มีตลาดรับซื้อแน่นอน มีความต้องการสูง					
๓. มีแหล่งฝึกใช้แรงงาน					
๖. ด้านโรคและสุขภาพกระบือ					
๑. กระบือสามารถทนโรคและแมลง					
๒. กระบือสามารถปรับตัวในสภาพอากาศ สภาพแวดล้อม หรือการเลี้ยงในพื้นที่					
๓. ความสมบูรณ์พันธุ์ดี ให้ลูกสม่ำเสมอ					

๓.๓. สภาพปัญหาและอุปสรรคในการเลี้ยงกระบือ

สภาพปัญหาที่พบ	ระดับความคิดเห็นต่อปัญหาที่พบในการเลี้ยงโคพื้นเมือง				
	ไม่มีปัญหา (๑)	มีปัญหา น้อย (๒)	มีปัญหา ปานกลาง (๓)	มีปัญหา มาก (๔)	มีปัญหา มากที่สุด (๕)
๑. ด้านแหล่งพืชอาหารสัตว์สำหรับกระบือ					
๒. ด้านไม่มีพื้นที่สำหรับเลี้ยงกระบือ					
๓. ด้านราคาซื้อ-ขาย และการตลาด					
๔. ด้านการปรับปรุงพันธุ์					
๕. ด้านโรคระบาดโคในพื้นที่					
๖. ปัญหาด้านโรคระบาด					
๗. ด้านโรคพยาธิภายนอก					
๘. ด้านโรคพยาธิภายใน					
๙. ด้านขาดแคลนแรงงานในการเลี้ยง					
๑๐. ด้านความสมบูรณ์ของโค (ให้ลูกห่าง)					
๑๑. ด้านสภาวะแวดล้อม/รบกวนชาวบ้าน					
๑๒. ด้านขาดการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ					
๑๓. บุคคลในครอบครัวไม่ต้องการให้เลี้ยง					

๓.๓.๑. เมื่อพบปัญหาในการเลี้ยงกระบือท่านมีวิธีการแก้ไขปัญหาอย่างไร

() หาความรู้และแก้ไขปัญหาเอง () ปรึกษาเจ้าหน้าที่ของกรมปศุสัตว์

() ปรึกษาเพื่อนเกษตรกร () อื่น ๆ ระบุ.....

๓.๓.๒. ในอนาคตท่านจะเลี้ยงกระบือต่อไปหรือไม่

() ไม่เลี้ยง () เลี้ยงต่อไปจำนวนเท่าเดิม () เลี้ยงเพิ่มขึ้น () เลี้ยงลดลง () ไม่แน่ใจ

๔. ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการปศุสัตว์

สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเชียงราย